

ПОРУШЕНИ ЗЛАТНИ СНОВИ.

(Сличица из учитељског живота).

(наставак)

Ђуро Марић, надучитељ.

Учитељка је у летаргичном, немирном сну провела читаво јутро и тек се иза подне освијестила. Тада баца свој суморни и тужни поглед око себе и виђе стару мајку како горко плаче и проту како држи некакву бочицу у руци. Кад се мало боље освијестила, стане прибирати помућене своје спознаје и кад се сјети свега онога, што је било, окрене се на другу страну, а дубок уздах отме јој се из груди. Мајка је тада запита :

— Како ти је, кћерце ?

— Врло слабо, мајко ! — суморно и полагаано одговори.

— Скупи сву твоју снагу, рано, па све заборави. Бог ће дати, па ће добро бити !

Она једва саслуша материне ријечи, па тихо заспа.

Мирно је спавала читаво поподне, а пред вечер се пробудила и изгледала је много боље, јер је сан окријепио и освјежио.

Прото је тада запита :

— Како сте ?

— Што ме питате, кад и сами знате како ми је !

— Знам, да вам је тешко било виђети онога, који Вас је преварио, оставио и напустио, али Вам могу рећи, да морате бити захвални Господу Богу, што Вас је ослободио од оне и онолике напасти.

— Оппростите, г. прото, али Ви се љуто варате — горко примјети учитељка — кад тако говорите. Како могу бити захвална Богу, кад је допустио, да невин пострада онај, који ме неизмјерно љубио, који ме сретном и великом хтио учинити.

Како је Господ допустио, да Српство изгуби још једног великана и да њим умножи број српских мученика ?!

— Господ Бог зна што ради, па не допушта појединим нитковима да се Српством шале и да упропашћују невину, честиту чељад.

— Нитковима ?! Зар тим именом крстите мученике Српства ; зар тим огавним именом смијете назвати честите, поштене и узорне људе, који свој положај, своју срећу и свој живот за народ свој жртвују ?! — загрми као гром учитељка.

— Па да, што су друго него ниткови оне особе, које очупају свог газду, који их је подхранио и одгојио, па се по свијету размећу туђом муком и јевтиним Српством, ради чега полиција има увијек око на остале српске родољубе, које непрестано оптужује с очјукања преко државних граница, мислећи да су ти викачи, те свјетске протухе, агенти српске владе. А наши родољуби у том мишљењу утврђују полицију, кад се с тим проби-свијетима друже, кад их заштићују и бране, да се не сазнаде одмах што су и ко су — озбиљним и увјерљивим тоном одговори прото.

Учитељка га смијешно погледа ; горко се насмије ; маши се своје торбичице, из ње извади писмо, које јој обећаје живот у Москви ; пружа га проту и рече :

— Прочитајте ово писмо, па ми тада одговорите, г. прото ! Ах, како је овај свијет незахвалан ! — додаде горко и увредљиво.

Прото прочита писмо, одурно га баци и рече :

— Баш је овај свијет незахвалан, али и паметан, кад је изрекао : „дуга коса, кратка памет!“ Да ми не речете, да казујем, а ништа не доказујем, молим Вас, да ме саслушате и да ми обећате, да ћете остати равнодушна на моје ријечи.

— Молим Вас да чујем, а можете бити стални да ме ништа више потрести не може.

Тада прото поглади своју дугу, густу, црну браду ; у фотелј намјести угојено тијело, па када се увјери, да га учитељка озбиљним и куриозним погледом мотри, одговори :

— Јутрос сам, као обично, пошао у кавану, да прочитам новине. Тамо нађем једног мог старог познаника, богатог трговца и познатог народног добротвора из Босне. Пошто смо се изгрлили и ижљубили, искажем му радост што га видим у на-

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

шој средини, али истодобно и моје чуђење. Он ми тада почне причати, да у своју радњу прима сиромашку, сеоску дјецу, да их упути раду и трговини, даде на науку и отпусти или и даље задржи. Тако је задржао једног мањка, који је био особито окретан, ваљан и радишан. Повјерио му вођење посла и мислио му дати кћер за жену, али овај нитков једног дана шчепа му 10.000 кр. и некуд одјури. Није га хтио прогонити за ту малу суму, али полиција сазна за то, почне трагати и ово дана уруче му наредбу, да одмах оде Кад је тамо стигао, полиција му покаже момка, који се за филозофа издавао и непрестано о Душанову царству говорио. Није било куд камо: морао је рећи истину, да је тај филозоф његов бивши момак, али истодобно замоли полицију да га не дира, јер му он прашта. Полиција га пе хтједне послушати, веже филозофа и сад ће га допратити, да га предаду босанском суду. Пошто сам одмах разумио, да се ту ради о ономе филозофу, који Вас је био напустио, како смо ми мислили, а који Вас је хтио до пропасти довести, изађем на риву, да се увјерим, је ли то збиља он. Пошто сам и Вас тамо видио, побојао сам се, и непрестано Вас имао на око. Послије се догодило што и сами знате. Ето, то је жива истина, а да је збиља истина, увјеравају ме и његова недјела овдје по граду и његови огромни дугови по каванама, гостионицама, у златара, кројача и бријача, о чему сам Вам толико пута говорио, а Ви вазда то олако узимали.

— Може бити да је то истина, али, али сумњиво одговори учитељка.

— Нема ту „али“, него је тако, јер нас факта о том увјеравају и ријечи оног честитог Босанца — разјарен, као лав, загрми прото. Затим озлојеђено додаде:

— Морам ићи кући, да ме с вечером не чекају и молим Вас, да се саберете и захвалите Богу, што је открио недјела онога ниткова прије него ли Вас је упропастио. Доћи ћу сјутра. Збогом!

— Велика Вам хвала, г. прото! Збогом!

* * *

Прото оде журно својој кући, а учитељка утрне свијећу и по свом обичају, почне будна сањати.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Je ли могуће, мишљаше она, да је он збиља такав? Не, то није могуће, али ипак . . . оно његово прикривање правог имена; они његови дугови; онај факт да је он посрамљено гледао преда се, а не отворено јој се јавио, као што приличи мученику; оне озбиљне протове ријечи — све, све је то увјерило, да је то жива живцата истина и ништа друго, него истина. Онда се виће грдно преварена и разочарана. Тада се сјети свог дјетињства и млаћих дана, сјећа се како је рано остала без оца; како јој је мајка онда почела радити код једног великог господина, који је узео бригу о дјетету; како је дао у српску школу; како је учитељица завољела; како је послје узела за помоћницу; како се у то доба први пут заљубила у једног препарандиста, па како се послје с њим завадила. Сјећа се и оног дана, када је с мајком отпутовала у други град, да учи препарандија; како је тамо била марљива и уредна, да су је сви вољели, поштовали и награђивали; како је с одликом положила испит здзелости; како је била сретна и задовољна, што је добила мјесто и ако у забитном сеоцету, јер је тада била у стању да се сама побрине о себи и о својој мајци. Сјећа се како је у том забитном сеоцету провела више година; како је добила мјесто које и сада има; како се томе неизмјерно веселила, јер се надала тим начином примаћи се својој животној сврси, да буде срећна, задовољна, богата. Сјећа се како јој се више пута та срећа из рука измакла управ онда, када је хтјела да је дохвати. Сјећа се она, дакако и учитеља, као и начина, којим га је одбила. Сјећа се тога и савјест јој каже, да је лудо, неизмјерно лудо поступала, што је одбила ту „незнатну“ срећу. Тада се, као никада прије, сјети оних учових ријечи у задњему писму. Јест, њезине су се куле срушиле, али је она још млада и јака, па ће ударац моћи поднијети. И ако се срушила њена величанствена кула, ипак јој је још остала малена, скромна, сиромашка колибица — остао јој је учо. А хоће ли он хтјети, наметну јој се само по себи то неугодно питање. Хоће, хоће, та он је добар, неизмјерно добар, та она је увјерена, да је он поштује и цијени, а то могу бити врло добри извори, одакле ће потећи бујна ријека љубави. А хоће ли се он повратити, хоће ли он дознати за све оно, што се догодило? Како ће му се она обратити, ако се он не обрати? Не, она му се не смије обратити, не допушта јој њено „женско достојанство“, али она има

добрих пријатеља, који и њој и учу срећу желе, па ће они извршити тај штакљиви посао.

Ето, те мисли и та питања цијелу су ноћ мучила и онако измучену и жалосну учитељку и то јој не даде ни ока склопити.

Учитељка се јутром устане сва сломљена и изнурена, блиједа и тужна лица, сузних и неиспаваних очију. Оде својој школи, избегавајући погледе пролазника, који су је из срца сажаљевали.

О овој њеној неприлици цијела је околина била одмах обавијештена путем „нај поузданијих новина“ — брбљавих бабетина.

Учо је такођер о томе био обзнањен од оног свог пријатеља, али му то није ни требало, пошто је случајно једног дана, када се опорављен од болести шетао по риви једне приморске варошице, опазио на пароброду везана, елегантно одјевена младића, чији изглед му одмах обнови ону ужасну слику његова сна.

Тада се он срећан, миран, задовољан вратио својој школи и своме раду.

Megju jablanima.

M. Dimitrijević — Mostar.

I.

O, vedra noći, slatko li se sanja
Uz tihi šumor iz meke tišine
Kad mjeseci na pada sa visine
Kroz mlado lišće jablanova granja,
Pa lišće šumi ... Šum i uzdah njini
Dršće kô čežnja sutonskih mi snova.
Misao bludi po noćnoj tišini
Dok dugo slušam pjesmu jablanovâ.
Ne znam šta želim ... No u noći vedroj
Rek bih da nekud neznano iščeknem —
A noć nek brodi kroz prostore duge,
I mladi, vedri nek trepere snovi!
I neka šume sa neznane tuge
Visoki, mladi, vitki jablanovi.

KAČIĆEVI IZVORI ZA POVIJEST SLOVINSKU.

Šime Urlič. — Zadar.

Dosele se je općenito mislilo, dok se nije našlo Kačićevo izdanje Razgovora ugodnoga od g. 1756., da je on crpao građu za povijest slovinsku jedino iz Orbinijeva djela „*Il regno degli Slavi*“. Tako je pisao Tade Smičiklas g. 1890. u „*Viencu*“ na str. 534, da je Orbinijevo djelo „prvi i jedini izvor za ovu naj stariju historiju.“ Ali Kačić u izdanju od g. 1756. kaže čisto i bistro u posveti latinski napisanoj, da je uzimao građu za svoj Razgovor iz Doglionijsva djela „*Anfiteatro di Europa*“. *Hanc historiolum, quae titulum gerit Sermocinatio jucunda gentis Illiricae, per me ex Amphiteatro Europae chronologico Ioannis Nicolai Doglioni decerptam et in vernaculum idioma inversam, cum decade carmine non a Calliope Parnassia, sed a Musa montana nostra intento... in lucem inoffenso pede typis prodituram spem inducor.** Po ovome bi se očekivalo, da je on svu građu za Razgovor vadio iz Doglionijsva, ali to mišljenje pobija tim, što on kasnije u hrvatskom tekstu za ostale komade gotovo uvijek navodi svoja vrela, samo muči, po komu je sastavio naj stariju povijest slovinsku. Što se tiče ove naj starije povijesti slovinske, priznati je, da, ako Kačić i ne kaže u posveti gole istine, opet nas u glavnome ne vara. On se je doista u glavnome okoristio Doglionijsvom, koji je opet svu povijest o južnim Slovenima pokupio iz Orbinijsva, kao što se može izvesti iz njegovih riječi na str. 1024: *La narratione historica fin hora fatta deve servire, non pur per le cose di Dalmatia, ma della Rassia et della Serbia vicine, perchè don Mauro Orbini scrittore dell' historie de' Slavi, così là va raccontando, et*

* Ufam da ću bez neprilika dati na svijetlo ovu malu povijest, koja se nazivlje: Razgovor Ugodni naroda Ilirskog, te sam je iscrpio iz Hronološkog Anfiteatra Evropskog Ivana Nikole Doglionijsva i preveo naški desetercem, koji nije sačinila Parnaska Kaliopa, nego naša gorska Muza.

con confusi dominij; al quale potrà ricorrere, chi non contenterà di quanto si è detto, descrivendo egli più difuse e minutamente le cose.* Ali je zabilježiti, da je Kačić, i ako to nigdje ne spominje, izradio neke male ulomke povijesti slovinske po Orbiniju, jer da je i htio, nije ih mogao ispriopovjediti po Doglioniju. pošto ih ovaj nije usvojio iz Orbinija. O tomu se svak može lako uvjeriti, kad isporedi, što Kačić potpunije od Doglionija povijeda po Orbiniju o nekim vladaocima slovinskim, kao n. p. o Tješimiru, o Stjepanu II., o Vladimiru II., Urošu Milutinu, o poglavicama Rašije itd. Kačić je u ovom poslu ekletički postupao, u glavnome se držao Doglionija, ali je koješta prisvajao i od Orbinija. On je mnogo kraći u povijedanju od Orbinija, ali je opet opširniji od Doglionija. Doglioni se na onih 50 strana svojega djela (1004-1054), gdje opisuje povijest slovinsku (della Schiavonia), dosta bavi i topografijom i geografijom slovinskih zemalja, tà samome opisivanju dalmatinskih mjesta posvetio je osam strana (descrittione de' luoghi della Dalmazia, p. 1026-1034),** dok Kačić rijetko što o tome natukne. U poređenju i izboru historičkoga gradiva Kačić se više ugledao u Doglionija negoli Orbinija. Dosele je začudno bilo (v. Živaljević, Letopis Mat. srp. knj. 173, str. 91), zašto Kačić mûkom mimoilazi Altomana, o kojemu Orbini piše na s. 281-284 svojega djela, ali kad znamo, da Doglioni nema ni riječi o njemu, razumljivo nam je, zašto i Kačić o njemu mûkom muči. Kačić je više držao do Doglionija kao historika negoli Orbinija, pa stoga kad se ona dva ne slažu u pisanju vlastitih imena, on se povodi uvijek za Doglionijem. Tako Kačić piše po Doglioniju: Razbin (Zagreb, izd. od g. 1889. s. 31), Leglet (s. 41), Loric (41), Koilojan (56), Simodina (63), Narsoević (69), Iloina (77), Nediegrio (105), Laban (107), Nerea, Nogra mješte: Razbivoj, Leget, Lovica, Kalojoan, Simonida, Harsoević, Jerina, Nedjeljko, Lahan, Irena i Noga, kako se nalazi u Orbinija. Sada

* Historično pripovijedanje dosad ovršeno ima služiti, ne samo za stvari Dalmacije, nego i za susjednu Rašu i Srbiju, jer ih Don Mauro Orbini, pisac historije Slovena, tako ondje pripovijeda a to smiješano njim će se moći poslužiti ko ne bude zadovoljan onim što se kazalo, jer on opisuje stvari opširnije i podrobnije.

** Opis mjesta Dalmacije.

nam je takođe jasno, zašto Kačić Kruma (Kruna), kralja bugarskoga, zove Orun. Ime toga kralja spominje Doglioni tri puta, i to dvaput u obliku Orunno, a jednom Erunno, primjećujući ujedno po Orbiniju, da ga Grei zovu Drunno (u Orbinija zapravo: Drune). Oblici Orunno i Erunno nijesu drugo doli štamparske griješke u Doglionijska, kakovih ima sila u nazivima osobito slovinskim, i to naime Orunno mjesto Crunno, kako ga Orbini više puta piše i zove. Ali je Kačić slijepo vjerujući Doglionijsku prisvojio taj krivi naziv i kralja Kruma okrstio Orun (v. Kačićevu pjesmu s. 99). Upravo se je čuditi, kako se mogao Kačić slijepo zavoditi za Doglionijskom u pisanju vlastitih imena, kad je po samome smislu mogao opaziti, da su mnoga slovenska imena, koja su ispravno štampana u Orbinijska, nakažena i iskrivljena u Doglionijska.

Osim Orbinijska i Doglionijska Kačić je morao imati u rukama ili dajbudi u pameti i neke druge izvore pri izradivanju povijesti slovinske, ali se je njima posve malo okoristio. To se vidi odatle, što on nadomeće kakovu primjedbu o kojem vladaru ili vojvodi, koje nema ni u Doglionijska ni u Orbinijska. Tako kaže po nekom drugom yrelu za ugarskoga vojvodu Kisa, da ga drugi zovu Viadislav. O kralju Urošu Dragutinu pripominje, da on nije bio, kako neki govore, naj stariji sin kralju Stjepanu nego srednji. U izdanju od g. 1756. ne navodi godine, kad je koji kralj slovinski vladao, ali ih je g. 1759. nadodao po Vitezoviću. Smičiklas misli, da nije Kačić ni zavirio u kroniku popa Dukljanina, po kojoj je Orbini sastavio stariju povijest slovinsku, pače da je nije možda ni poznao. Ali bi se po nekim znakovima moglo nagadati, da je i nju imao pred očima. Odmah na početku povijesti slovinske kaže za Totila, da ga zovu i Totio („od Totile oliti Totia“, s. 26), a kronika dukljanska uprav zove sina Svevladova Totila, dok ga Orbini i Doglioni zovu Totio. Što je u povijedanju čisto Kačićevo, to je lako raspoznati. To su samo kratki, neznatni umeći, većinom isporodenja, koja odaju pjesničku žicu piščevu. Tako n. p. govoreći, kako su Totio i Ostroilo (s. 26) osvojili Ugarsku, nadodaje: „i zato kakono vrutci vodeni, kada sa svih strana udare, potapaju polja, sela i gradove, tako i ovi narod nagli, udarivši u ravnu Ungariju, svu je u malo dana

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

pritište, osvoji i pod oblast svoju podloži“, dok Orbini naprosto veli: *venendo in Ungaria la soggiogarono,** a slično i Doglioni: *occuparonsi l' Ungheria.***

Nameće nam se pitanje, što je Kačića moglo skloniti, da g. 1756. Orbinija nigdje ne spominje kao svoje vrelo, a g. 1759. ni Doglioniya. On inače, kako je dobro poznato, svagdje točno navodi svoje izvore, samo za povijest slovinsku ne spominje g. 1756. u hrvatskom tekstu nikakova vrela, a g. 1749. ni u posveti. Njegovoj uopće točnosti u navođenju svojih vrela može služiti i ovo dokazom. U izdanju g. 1756. nalazi se pri kraju Razgovora komad suhoparne proze o junaštvu starih Primoraca i za nj kaže, da ga je sastavio po kronici fra Pavla Šilobada, koja se u rukopisu nalazi u makarskom manastiru, a samo da je malo nadometnuo iz svoje glave. Da istinu govori i u ovoj neznatnoj stvari, lako se je uvjeriti, netom se isporedi ta kronika pripočena od S. Zlatovića u XXI. knjizi Starina sa njegovim pripovijedanjem. O tomu se ne smije ni sumnjati, je li znao da je Doglioni crpao građu iz Orbinija, jer to sam Doglioni izrijekom veli još na jednom mjestu: *et sono queste le parole formal di don Mario Orbini, Rauseo, nella sua descrizione del regno de' Slavi**** (s. 1005.). Kad je on to znao, ščega nije crpao građu iz prvoga izvora, već volio posegnuti za drugim? Na to bi se moglo možda odgovoriti, da mu je Doglioni prikladniji i naručniji bio, jer je kraći od Orbinija i jer je uprav glavnije i znamenitije probrao iz Orbinija, pa se Kačiću nije trebalo truditi oko probiranja. Ali to ne može da bude jedini razlog tako čudnom Kačićevu postupanju. On u posveti g. 1756. kaže, da je izvadio uopće svoj Razgovor iz Doglioniya, ali to nije istina. Takovu njegovu postupanju držim, da je bio uzrokom, što sam već natuknuo u Nastavnom Vjesniku, u knj. XV., str. 29, strah i bojazan od mletačke vlade. On je znao dobro, što je zadesilo koju godinu prije bratra Grabovca, koji je takode kao i Kačić pripadao franje-

* Došavši u Ugarsku podjarmiše je.

** Zapremiše Ugarsku.

*** I ovo su prave riječi Don Marija Orbinija, Dubrovčanina, u njegovu opisu Kraljevine Slovinske.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

vačkoj provinciji presv. Otkupitelja u Dalmaciji, ali je služio kao vojnički kapelan za hrvatske konjanike smještene po mletačkim gradovima. Grabovac je štampao u Mlecima g. 1747. *Cvit razgovora naroda i jezika iliričkoga aliti rvackoga*. U tomu se je djelu sastavljen u prozi i poeziji bavio o kojemu: o povijesti cesara rimskih i carigradskih, o povijesti slovinskoj, naročito dalmatinskoj; o diobi erkava; o kreposnu i poštenu življenju itd. U to je djelo od preko 500 strana bio uvrstio i jednu već prije štampanu svoju pjesmu, u kojoj je preporučivao svojim zemljacima, u službi mletačkoj da čuvaju svoj jezik kao zenicu očiju i da ne pomeću svoje narodne nošnje. Premda je on štampao to djelo dopuštenjem svojih duhovnih starješina i odobrenjem reformatora padovanskih (reformatori dello studio di Padova), ipak ga je vlada mletačka na nečiji poticaj kao tobožnje buntovno i prevratno djelo zaplijenila, kad je već bilo doštampano. Jedva se je nekoliko primjeraka prokralo, koji dopriješe na naše strane, pa je stoga to djelo dan današnji rijetkost. Pisca njegova stražari obnoć odvuče u tamnicu pod Olova. Istom nakon godine tamnovanja, kad je navukao na se neizlječivu bolest, smilovaše mu se, da može zamijeniti tamnicu pod Olovima sa mletačkim manastirom sv. Duha, u kojemu kao nedužna žrtva preminu g. 1750. * Bojeći se možda Kačić, da i njega isti udes ne zadesi, mislio je, da će izbjeći tomu, ako u posveti izjavi, da je za svoj Razgovor erpao građu iz pisca, koji je bio posve odan mletačkoj vladi i njezinim političkim ciljevima. Nije Doglioni bio na glasu samo sa svojega djela „Anfiteatro di Europa“, već još više s drugoga, kojemu je natpis „*Compendio historico universale*“.** Ovo je posljednje djelo pisac štampao četiri puta za svojega života. Tri je prva izdanja posvetio duždu mletačkomu Leonardu Donatu, a četvrto izdanje poslije duždeve smrti g. 1622. Nanni-ju, prokuratoru sv. Marka. Što je pisao o Slovenima prijatelj dužda mletačkoga, zagovaratelj mletačkoga gospodstva, to se je nadao i Kačić, da može bez

* S. Zlatović: Jedna narodna žrtva prošloga vieka („Nada“, list za zabavu i pouku, g. 1883., s. 5-7).

** Opći historički naert.

neprilika („inoffenso pede“, kako kaže u latinskoj posveti g. 1756.) turiti u svijet. Kad mu je Razgovor 1756. g. izišao na svijet bez prigovora mletačke vlade, tad mu nije više bilo potrebno, da ponavlja 1759. g. u posveti nešto, što nije isto-nito, pa stoga u tom izdanju ne spominje više Doglionija kao svoje jedino vrelo, ali ne navodi nigdje ni Orbinija, premda se je te godine njim još više okoristio nego 1756. g., jer je tada između ostaloga štampao prvi put poskočenicu (Kačićev Razgovor, s. 4) po Orbiniju spjevanu.

Megju jablanima.

M. Dimitrijević — Mostar.

II.

Povijaju se jablani u zraku

I šume, šume u noćnoj tišini...

Lagano šturci cvile u daljini

Horizontat je u plavetnom mraku.

Na počinak su legle njive duge

I sklopile se nježne cvjetne krune;

Odasvuda se polja tamom pune

Uz n'jemu pjesmu neke čudne tuge...

Kô predosjećaj blage, mirne sreće

Svud pline miris ne znam s koje strane;

Dok uzdah noći jablane pokreće

I drhti duša, puna sjete sane.

Jablani šume i sve drugo spava

Mistikom noći duša iščezava.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Pripovijetka o djevojci bez ruka u našoj literaturi.

Franjo Kulišić. — Dubrovnik.

— kraj —

U trećoj su versiji tri pripovijetke: *Carica sa zvijezdom na celu*, iz Srbije ili Vojvodine, zabilježena u zbirci Atanasija Nikolića (Beograd), *Hadžijina kći*, iz Bihaća u Bosni¹ i *Zvezdana* „u Dubici pribilježio od Blagoja Vrevića Mojica Hrvatanin Srbenda“. ² Hadžijina kći sličić Carici sa zvijezdom na čelu; isti momenti, isti red. Ima razlika: npr. otac nije car, nego bogat čovjek, i dr.; Ne osijeku ruke, nego iskopaju oči. Zvezdana je drukčija. Ove su tri pripovijetke jedna versija pripovijetke o djevojci bez ruka. I ova treća versija došla je u nas iz lerinske pripovijetke, koja je postala iz Manekine.

Četvrta versija ima dvije pripovijetke: *Bakarna koza* iz Srbije i *Pop iska da se ženi za dšćerja si*, iz Ohrida u Maćedoniji. Ova se versija razlikuje od književnih i drugih versija po intrigi protiv junakinje poslije njena nalaženja od strane carevića, dakle, po čem i *Carica sa zvezdom na čelu*.

U petoj versiji su *Bog čuva pravednoga*,³ iz Bosne, i *Čestnata popska dšćerja*, iz Prilipa. One su veoma različne od dosadanjih. Nema rodoskrvne ljubavi oca prema kćeri, nego je ljubav drugih ljudi. Motiv je moralniji. Kao u trećoj i četvrtoj versiji nije izmjena pisama upotrijebljena kao intriga protiv junakinje poslije no rodi. Tu mjesto svekrve dolazi carev doglavnik, a mjesto promjene pisama, ljubav careva doglavnika prema junakinji.

Sad dolazi *drugi tip*, koji ima *tri versije*. Glavne su: versija Mirakula i versija Čudesa. *Zla maćeha*, koju smo

¹ v. Bosanska Vila, 1904. str. 90.

² v. Matica, 1868, str. 715.

³ v. Bosanska Vila, 1887. str. 237.

WWW.UNILIB.RS

odmah u početku saopštili, postala je iz prijevoda prve verzije, iz Mirakula. U drugu verziju (Agapijeva čudesa) spadaju nekoliko pripovijetke i pjesme, koje su postale iz prijevoda Agapijevih čudesa, a to srpske i bugarske. Srpske su dvije pripovijetke i jedna pjesma, a bugarske su dvije pripovijetke. *Srpske*. Pripovijetke *Bog ne zaboravlja pravih*, iz Srbije, i *Maćeha i pastorka*; pjesma: *Zenidba vezira Lazara*. *Bugarske*: *Marija prošnjakica* i *Marija, carskata dšćerjka s otsječeni rucje*. Sve su iz Agapija.

Treća verzija bi bila zasebna, ni iz Mirakula ni iz Čudesa, a to su *hrvatske*: *O grofovoj ženi i dci* i *Zločejsta maćehja*, za koje Popović misli, da su postale iz tirolskih.

*

Da se osvrnemo na polemiku između gosp. Pavle Popovića i g. Svetislava Stefanovića, izazvanu Stefanovićevom nepovoljnom ocjenom o Popovićevu radu „o pripovijeci o djevojci bez ruka“. U decembarskoj svesci beogradskog „Dela“ oborio se g. Stefanović na Popovićev rad. Prva primjedba je bila netačna. Predbacio je naime Popoviću, da je kazao, e je *Manekine* naj potpuniji predstavnik pripovijetke o djevojci bez ruka, što ne odgovara nikako istini. I dalje zamjerke su ove vrsti. Popović nije odmah „lako“ došao do zaključka, da je lerinska pripovijetka postala iz *Manekine*, nego je po svuda prije tražio izvore, pa je tek onda došao do *Manekine*, kako smo prije izložili, i na *Manekini* se zadržao sa naučnom spremom sve dok je došao zaključku. Nego mi ne ćemo da nabrajamo Stefanovićeve prigovore i da ističemo njihovu neumjesnost; ali ćemo se osvrnuti na jedan koji zaslužuje pažnje. G. Stefanović, naime, zamjera g. Popoviću što nije lerinskoj pripovijeci tražio izvora u vizantiskoj književnosti. Na str. 410-411. kaže: „Junker u svojoj *Istoriji francuske književnosti* veli da je Bomanoar, pisac *Manekine*, imao pred sobom jedan engleski izvor ove pripovetke, čija je grada verovatno vizantiskog porekla i koja je u Srednjem Veku imala oko dvadeset raznih obrada. Ne bi li možda izvor srpskih *Manekina* valjalo pre dovoditi u vezu . . sa tim vizantiskim gradama? To je pitanje na koje g. Popović ostaje dužan odgovora. Jedini vi-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

zantiski izvor koji on navodi za neke verzije, jeste iz doba posle Bomanara. A raniji? — G. P. Popović u „Srp. Knjiž. Glasniku“ br. 151. (XVIII. 9.) 1907. na str. 690. ovako odgovara na ovo: „Malo pre nije razumeo šta sam ja srpski rekao; sad će još manje razumeti šta Junker nemački kaže. Junker naime kaže: „Manekina ima za predmet jednu prvobitno vizantinsku temu koja je u *Srednjem Veku* imala na dvadeset razliĉnih obrada“; pa ĉak i G. Stefanović lepo ponovi da je ta tema u *Srednjem Veku* imala pomenute obrade, ali ipak odnekud zamisli i shvati da se te obrade nalaze u *vizantinskoj knjiŹevnosti*, a ne u opštoj *srednjevekovnoj*, pa onda mene pita što te vizantiske obrade nisam „dovodio u vezu“ sa srpskim verzijama. A kako ću ih dovoditi u vezu kad njih *nema*? Jer onih dvadeset obrada nisu vizantiske nego opšte srednjevekovne: francuske, engleske, nemaĉke, talijanske, katalanske itd. To se jasno vidi iz Junkera.“

Dalje ne idemo. A ovoliko smo u našem pregledu o pripovijeci o djevojci bez ruka u našoj literaturi smatrali umjensnim i potrebnim osvrnuti se na polemiku Stefanović-Popović, koju je izazvala ocjena g. Stefanovića, koja u ostalom obiluje zamjerkama gore prikazane vrste.

*

Donosimo jednu lijepu verziju ove pripovijetke, koju nije ni g. Pavle Popović u svom radu spomenuo, a to je *ĉakavska* verzija.¹ Ona glasi:

Popeljuha zavaljuha. Bil je jedan kralj i jako je lipo Źivel svojun Źenun. Źena mu za ten jako oboleje i kad je videla, da njoj veĉ ni pomoći, da njoj je na brzo umret, zazove svoga muŹa k sebe, pa mu reĉe: „MuŹu moj dragi, ja ću ti umret, to san sigurna, a ti si još mlad i oŹenit ćeš se. Ovo ti j' moj prsten, a davajuĉ ti ga govorin: Prokljet bil, ako drugu zameš leh onu, koj bude ov prsten pristal.“ I kraljica umre. Kad kralj odŹaloval, da k sebe dozvat se divojki Źz grada, da vidi, koj će prsten dobrostat; ale prsten nestoji nidnoj dobro. Sad on raspiše po sen svojun

¹ Narodne pripovietke i pjesme iz hrvatskoga primorja, pobiljeŹio ih ĉakavŹinom Fran Mikuliĉić. U Kraljevici, 1876.

kraljestvu, neka se gljeda, koj će divojke ta prsten pristat, ale po suda nenajde takove divojki. Sad je ostala leh kraljeva kćer, ka još ni provala prstena. Borme gredu i njoj provat. Kad tamo, njoj najbolje pristane. Sad ni druga, leh oženit kćer. Kćer se je na saki način otela te ženidbi oslobodit, ale kad je videla, da si načini nepomažu, reče svomu ocu, da te se oženit onput, kad njoj donese sunčene halji. Kralj otac reče, da će. Projde iskat sunčene halji i donese njoj je. Sad mu kćer reče, neka njoj kupi mesečeve halji. Opet projde kralj iskat i donese njoj mesečeve halji. „Još mi morate donest zvezdene halji“, reče kćer ocu, pa ćemo se onput oženit.“ Kralj projde pa donese i zvezdene halji. Ča će sad kćer? Ča god reče ocu, se njoj učini i se njoj donese. Vidi, da već ni ča zatezat, a nikako se nebi rad za oca oženila. Sad dojde k njoj sunce, pa ju naputi, neka se one halji i sunčene i mesečne i zvezdene spravi na jednu škatulicu, za ten neka kupi jednu racu, pa ju neka klade va vodu i va svojoj kamare zapre, a ona neka pobigne ono jutro, kad bi se morala oženit. Kćer posluša sunce, zapre halji, kupi racu, klade ju va vodu i zapre va svojoj kamare, a ona projde ča. To jutro se se j' već spravilo za pir, se j' već obučeno, leh još čekaju nevesticu. Projđu do njeje kamari i naslišu, a kako je raca va vode pljuskala, misleli su, da se to nevestica pere i obučiva. Borme već bilo kasno, bilo toga čekanja dosti, pa su šli sami va kamaru, a kad opaze racu va vode, valje se domisle, ča je. Počeli ju i iskat, ale ki zna, kade j' već ona bila!

Nakon više vrimena dojde ona kodi petljarica obučena pred kraljev dvor — va drugen kraljestvu — i prosi, neka bi ju zeli na konak i ako njin je trebe kakova divica, da će ona služit. I zamu ju va dvor više z milosrja leh za službu i daju njoj mesta za kuton med popelon. Kraljev sin dojde jedanput na ognjišće, da zapali cigar. A ona nebudi lena, ponudi mu z zakuta ognja. On pak zame lopatu, pa ju udri po ruke i reče: „Ča ćeš ti mane davat ognja, popeljuho zavaljuho, tako blatna i nesnažna?“ I projde, kad je cigar zapalil, ča. Na večer da kraljev sin bal i velo veselje. Za to čuje i popeljuha, pa zaprosi gospodari, da bi malo i nju pustili na bal, da vidi, kako će to bit. Borme ju puste. Ona se pak podmućeć obuče va

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

sunčene halji, ke je bila va škatulice sobun zela, i projde na bal. Kad ju je kraljev sin opazil, vas se zažari i porumeni i zaželi ju valje za ženu. Niš negovori, leh projde k njoj pa ju prosi, neka gre s njin tancat. Ona projde s njin tancat. Kad se tanac fini, pita ju on, da odkud je, a ona mu reče, da je z Lopatova grada. I ča bi z okon maknul, nje već nestane. Kraljev sin gljeda, obrnja se, ale nje ni nigder. On sad žalostan, ča je ona prošla, već ni otel z nidneu govorit i projde tako žalostan doma. Jutra dan dojde zamišljen opet na ognjišće, da zapali cigar, a pepeljuha mu ponudi opet ognja. „Ti pepeljuho zavaljuho, kako mi moreš ti tako zamazana ponudit ognja?“ reče on, zame popečak pa ju udre š njin po prsteh i projde ča. Na večer je opet bil bal i veselje. Opet prosi pepeljuha, neka ju puste na bal, da vidi, kako će to bit. Gospodari reku, neka gre, kad se lipo nazad povrne i mirno se tamo ponaša, kodi da je nebi bilo. Sad ona obuče mesečeve halji i dojde na salu i se se od nje zasvetli, a ona lipa da ćeš lipju! Opet kraljev sin zaprosi, neka gre s njin tancat. Tanac se fini, a on ju pita, da odkud je. „Ja san van, kad će te da znate, s Popeškova grada“. On se nekamo obrne, a ona pobigne doma, suče se s halj i obuče svoje siromašne. Kraljev sin opet jako žalostan, ča mu je divojka pobigla, i ni otel z nidnen govorit, leh valje projde spat. Jutro dan opet dojde onako žalostan zapalit cigar. Popeljuha mu opet ponudi ognja. „Ej popeljuho zavaljuho“, reče on, „san ti već tuliko put rekal, da mi nimaš ti ognja davat“! zame klješća, pa ju š njimi udre po prsteh. Opet je na večer bal. Popeljuha opet prosi, da bi ju pustili, da vidi, kako će bit. Oni ju puste, a ona se obuče sad va zvezdeni halji i dojde tako na salu. Kad je kraljev sin opazil, dojde valje sebe i razveseli se, da ju opet more videt, i odluči, da ju večeras neće z ruk pustit, da mu kako god opet nepobigne. Tanea s njim i pita ju opet, odkud je, a ona mu reče, da je s Klješćeva grada. On ju se čuva i drži, da mu ne bi pobigla. „Pusti e me“, reče mu ona, „da rubac z žepa znamen.“ „Ale morate zet od mane ov prsten, pa ću vas onput pustit“, reče njoj on. Ona zame prsten, on ju malo pustī i nekamo leh oči obrne i nje već nestane bržje, leh bi z okon maknul. Kraljev sin opet žalostan, tužan, z nidnen

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

neće da govori, neće da ji i najzada oboli. Pita ljudi, znanci, prijatelji, kade j' ta Lopatov grad, raspišiva na se strani, da morda ki zna, ale nidan. Pita za Popeškovgrad, ni za njega nezna nidan. Pita za Klješćev grad, još manje. Sad je on počel zdvajati, još jače oboli. Oboli borme na smrt. Popeljuha je za se to znala, pa kad je sinu mat kuhala juhu, zlomi ona prsten na dvoje i klade ga polovicu va zdelicu, va koj mu mat juhu ponese. Na dnu zdelice najde on toga pol prstena. Sad se on razveseli i pita mater, ki je juhu kuhala. Ona mu reče, da ju j' sama kuhala. „A ki van je pomogal?“ „Nidan!“ „Ki j' bil blizu?“ „Nidan“. „Ma neki je moral bit blizu, recite mi, sakako mi morete povedati, aš od toga zavisi moje zdravlje ale smrt.“ „Ma nidnoga ni bilo blizu“, reče mu mat, „leh ča popeljuha za kuton.“ „Ako ni nidnoga bilo blizu leh ona, to zovite nju, neka simo dojde.“ Mat projde va kuhinju, pa reče popeljuhe, da ju sin zove. Sad se ona obuče va sunčene halji i zasvetli kodi sunce — takove divojki ni po sen široken svitu bilo. Dojde gore k sinu, a njemu valje on čas bilo bolje. On ju pita, kako je to došla za popeljuhu simo, kako se j' to pretvarati mogla i tako naprvo. Ona mu sad se poveje, kako se j' š njun i z ocen njejen dogodilo, kako j' od oca pobigla — na bal došla, kako ju j' on z lopatun udril, a zato ona rekla, kad ju j' na balu pital, od kud je, da j' z Lopatova grada i se drugo. Kad mu je se to na tanko povedala, prosi ju on za oprošćenje. Ona mu se oprostila a on ozdravi i ožene se. Pa kakov je to bil pir tamo! Ni tičjega mleka ni njen falilo, zato i sad ljudi žele, da bi se ono vrime povrnulo.

*

Ova lijepa versija ima motive: zaljubljenje oca i bijeg kéeri, motiv o siječenju ruka nema, ali je kao pepeljuga od careva sina bila *udarana po rukama* kad mu je htjela da pripali cigar; nema nikakve promjene pisama kako u drugim versijama, ni proganjanja maćehina, dočim ima jednu vrstu spoznanja, ne sa ocem, već sa kraljevim sinom, i to *po prstenu* i u *drugom kraljevstvu*. Na kraju je vjenčanje, — radost i veselje. Mi ovu fragmentarnu versiju ubrajamo u *drugu* versiju k „Carevoj kéeri i ovcu“. U ovoj je versiji istaknuti ove lijepe

i karakteristične momente: kušanje prstena, prsten na kćerinoj ruci, ucjene kćeri, koje postavlja ocu za vjenčanje, kao npr. nabavljenje sunčevih, mjesječevih i zvjezdanih haljina, način bijega, ples kod kraljeva sina itd.

Pri sastavljanju jednog idealnog tipa pripovijetke o djevojci bez ruka mislimo, da se ova čakavska verzija ne bi nikako smjela mimoići radi njenih mnogih lijepih i finih momenata, koji osim poetske strane imaju i mitskog značenja.

Ćosu.

Ako Coso štogod znade,
Gojku haran bit imade. —
Al načelnik kad ispane,
Za mrtve se brinut stane;
Pa iz groba, i bez: prosti!
Ocu Gojka, baca kosti.
Kad je Ćoso taj valjanac,
Boj se jest, „Amerikanac“.

Harambi.*

Što si na me ljut, Haramba,
K'o afrički gdje Wakamba?
Zar se bojiš velim tebi?
Da, tek takim. A ko ne bi!
To poznato biti ima,
Čoče, „Amerikancima“.

A. Murat.

* Zovem ga „Haramba“, jer im je ta riječ vazda na ustima.

ИСТОРИЧКЕ УСПОМЕНЕ

о сердарима, пуковницима и сопраинтендентима

вitezовима Синобадима. * * * * *

(наставка)

Љубомир Нер. Влацић.

Три ћери п. витеза Јована Синобада, које су се после очеве смрти поудале, подносе 21/4 1731. (А. М. 21/4 1731, S. М. f. 960) молбу на дужда, да он својим владалачким писмом потврди њима и осморици њихових синова̄ уживање и оних земаља̄, које не би биле од републике дароване, али које је отац њихов уживао, пошто их је поквасио крвљу својом, обранивши их сабљом и животом својим противу продирања Турака̄. Дужд молбу ову доставља Savi-ма, а ови предају исту ген. проведитору на извјешће. Проведитор Зорзи Гримани писмом 29/8 1733. позивље на саслушај доктора адвоката Фанфоњу, заступника Кондасије, Василије и Тодоре, ћери п. витеза Јована и д.ра Остоју Лаура, заступника сердара Јакова и Анастасије удовице п. сердара Андрије. Фанфоња тражи : 1. да све инвестиције, које су учињене од ген. проведитора наиме п. Јована, имају припасти јединим наслједницима његовим трима ћерима, пошто иста добра не могу уживати ни странске особе, а ни родбина од побочне лозе. 2. да од имања пок. витеза Јована и п. сердара Андрије, брата поменутих се старâ, које самовољно уздржи сердар Јаков и Анастасија удова п. Андрије, буду одијељене прђије, које им припадају, или законити њихов дио, или да исто имање буде подијељено у четири дијела. — Остоја пак наводи : 1, да су ћери п. Јована биле до тисане од оца и од брата, а да је п. сердар Андрија тестаментом оставио имање Јакову и 2, да и све земље, које је држава даровала, припадају Јакову као старјешини куће Синобадове. — Проведитор пресуђује, да све инвестиције п. Јована имају припасти трима ћерима, као његовим јединим наслједницима, који су у животу ; што се пак тиче властитих добарâ очевих, одређује, да сестре прикажу своје списе компетентним форумима. — По-

што је пресуда ова одобрена била од Вијећа 40.торице, Гримани одлуком 5/6 1735. (А. З. I. V., с. 235-6) наређује јавном вјештаку Петру Cigni-у, да пође у Книнско Поље, Косово, Врлику и у друга мјеста предлагати колико има инвестисаних а колико неинвестисаних земаља, којима управља Јаков, и које су врсте и величине. Савремено издаје проведитору книнскоме напутке, да буде при руци Cigni-у и потписивању и премјеривању земаља, да се све земље, које се нађу у тапијама, предаду на уживање трима ћерима п. витеза Јована, а остале земље да се такођер тачно премјере и попишу и о томе тачан извјештај да се поднесе власти ради даље одлуке. Пристанком странака на мјесто вјештаку Cigni-у повјерава се ова радња Филипу Defratteo.

Генер. проведитор подноси под 3/9 1735. о своме раду извјешће Дужду: Јован Синобад бијаше користан Држави и Дужду колико својом службом у мирно и у ратно доба, толико и управљањем народом простране Книнске Крајине. Он и његова фамилија били су награђени и титулама и инвестицијама земаља, које су по смрти његовој уступљени његовим насљедницима и баштиницама. Пошто су ови разгранати, премда сачињавају једну фамилију са много чељади, насљеднице и ћери Јованове .есу ове три сестре, што подносе молбу, а насљедницима хтјеле би бити и све оне мушке особе, које су рођене од крви братовљевоје и одржавају кољено исте куће. По смрти Јовановој ћери његове поудале су се и присвојиле насљедство очево, искључивши од дијела своје рођаке, а то усљед поведене парнице, која је довршена у прилог њих сестарâ. Јакоб скупа са осталом родбином, која потиче од побочне лозе куће Синобадâ, поднио бијаше противу тога ријешења уток на Савјет 40.торице, који је потврдио прву пресуду изјавивши, да су поменуте сестре способне за насљедство и за уживања земаља, дарованих п. Јовану од мојих предшасника: проведитора далматинских. Пресуда је одмах извршена у реду од једнога вјештака. Али, како из приложеног извида вјештака проистиче, пронашло се је, да међу добрима дарованим п. Јовану у подручју Книна и Врлике, има 250 канапа више, него што доказују исте тапије. Пошто ове земље припадају без сумње државном власништву, те су зависне од одредаба Ваше Прејасности, за то поменуте сестре обратиле су се Пријестољу молбом, да им се ради заслуга њихова оца дарују сви они

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

комади земаља, које би се пронашли преко инвестиција, а које је уживала њихова фамилија. Одазивљући се позиву молим, да ми буде дозвољено, да извијестим и о ономе, што је мало прије молио сердар Јаков, старјешина велике фамилије Синобада. Овај је био изјавио, да по пресуди на корист трију сестара његова кућа, која броји 24 особе, много је оштећена, јер лишена сваког доказа државне милости, ма да је увијек стајала на челу Морлака и била обасипана добротинствима владаревим. За то молио је, да се Република смилује и уважи његову молбу, те пружи средстава за издржавање многобројне фамилије. Пошто се находи 251 канап земаља одвише, на која не могу имати права помануخته сестре, нека Република дарује исте толиким невиним особама, што ту фамилију сачињавају. Ја са своје стране напомињем Прејасном Принципу, да она породица ужива плату од самих 20 дуката мјесечно, а то је веома малена припомоћ за издржавање оне многобројне фамилије. Био је обичај да Држава удијели поглавицама ових крајина неки виши дио земаља преко броја одређеног осталим поданицима, а то због тога, да они у очима граничара задобију поштовање, а и за то да као управитељи народа не би били присиљени на отимачине и дерачине.

Млетачки Сенат прими горњи извјештај под 27/10 1735. (А. М., S. M. f. 960) и обзнањује далматинског проведитора о налогу дуждевом од 14/10 (А. З., I. I. с. 50), да се има дозначити 251 канап земаља сердару Јакову, који је негда био заслужан у рату, а сада у преговорима мира, те је старјешина велике куће пошто су рођакиње његове, ћери п. Јована, опскрбљене дарованим им земљама. — Проведитор Данијел Долфин декретом 12/4 1736. извршује наредбу Дуждеву и Сенатску те даје Јакову 251 канап земље, а трима сестрама сувише 60 канапа и кућу у Книнскоме Пољу.

Још прије него ли је издана горња одлука Сенатска, Јаков обраћа се ген. проведитору, да му — обзиром што је по одлуци Савјета 40 морао повратити ћерима п. Јована земље — дарује неке земље у селу Рићанима и код ријеке Бутижнице. Проведитор декретом 27/9 1735 (А. З., I, I. с. 479) уступи Јакову привремено тражене земље обзиром на његову многобројну породицу. — На другу молбу Јаковљеви проведитор Зорзи Гримани уступи му одлуком 18/10 1735. (А. З., I, I, с. 504) на трајни ливел два млина, који су некада припадали браћи Драганићима.

Јаков присвојио бијаше неке земље и куће поменуте у инвестицији 1691., које су по пресуди Савјета 40 припале трима ћерима п. Јована. Ове преко одвјетника поднесоше на проведитора тужбу противу Јакова. Данијел Долфин IV. пресудом 6/4 1736. А. З., I. II, с. 262) наређује проведитору книнском, да присили сердара Јакова, да напусти присвојене куће и земље и исплати лира 164·13 у име парничких трошкова.

На односну молбу Долфин одлуком 16/3 1737. уступа Јакову на привремено уживање осам кампа земље на главици Челића код цркве св. Ђурђа и два кампа неплодне земље испод брда Спаса за пашу његове стоке.

Јакоб по смрти својој (1749) оставио је за собом синове: Андрију и Јосипа и још трећег сина, за чије име не могосмо сазнати.

2. Андрија.

По смрти сердара Јакова — на односну прошњу — одлуком 29/5 1749. (А. З., I. V., с. 20-21) именован бијаше од Синдаката и Инквизиторијата старији син његов Андрија. Али пошто је Андрија био још малољетан, до пунољетства његова привремено имао га је замијенити у тој служби рођак његов *tenente riformato* Francesco Busi-Sinobad. Под истим надневком одређује се вице-сердару Франћеску половина плате, коју је уживао п. Јаков, а друга половина фамилији Синобадовој. На молбу Франћескову Дужд Петар Гримани одлуком 13/4 1750. (А. З. I. II. с. 12) преко Синдика Инквизитора обзнањује истога, да му Сенат дозвољује, да се може натјецати на сва упражњена мјеста, на која би имао право натјецати се према годинама службе, и да може примати плату у оној сатнији, којој припада, али у овом случају уз губитак половине плате, одређене му као вице-сердару.

Кад је Андрија постао пунољетним, ген. проведитор Франћеско Гримани декретом 1/10 1754. (А. З. I. IV. с. 117), управљеним проведитору книнском, ослобођава истога од туторства рођака Франћиска, прогласујући га активним сердаром Книнске Крајине.

Петар Микијељ, ген. проведитор, одлуком 6/3 1765. (А. З. I. I., с. 191.) на поднесену молбу — дарива сердару Андрији на Љупчу код Книна четири кампа земље, која је припадала изумрлој породици Јована Дучића.

Андрија је умр'о 1774. г. оставивши за собом синове: Гаетана и Јакова.

Zaglavak o ĐENEVRIJI Dum Mata Vodopića.

Piše D. V. Medini.

U martu ove godine primio sam bio od „nekolicine pretplatnika“ „Srđa“ dopisnicu, kojom me mole da im javim, pa bilo i u „Srđu“, je li svršena pripovijetka „Đenevrija“, koju sam ja uredio, jer da im se čini „da nije moguće da je onako zaglavak.“

Pravo rekoše gospoda dopisnici, kojim danas i ako malo kasno odgovaram: pripovjetka svršena nije, ono što je od nje izašlo u „Srđu“ to je sve što je blagopokojni Vodopić u predmetu napisao. Što je i kako je s tom novelom ja sam opširnije bio iznio u „Crvenoj Hrvatskoj“, a i „Srđ“ je u uvodu bio kazao koliko je dosta, pa ne cijenim da mi trebujе sve ponavljati.

S „Đenevrijom“ dogodilo se od prilike isto što i s „Marijom Konavôkom“, s razlikom, da je „Marija Kon.“ još za živa pokojnog biskupa-pisca bilo moguće ispunit i svršit, a „Đenevriju“ bilo je sasvim teško, gotovo nemoguće, ma koliko sam se ja za to za više godina mučio. U zadnje vrijeme priložio je bio za to svoje živo nastojanje vele cijenjeni urednik ovoga lista, gospodin profesor Vučetić; ispitivali smo obojica tamo amo u Dubrovniku, navlastito u Pilama, ne bi li nam uspjelo sakupit neke potrebite podatke, da se pripovijest bude mogla svršit, ali na žalost nije nam uspjelo. Kroz vrijeme od 80 godina u Dubrovniku sila se toga promijenilo. Stare neke osobe koje bi možda mogle bile znati što kazat o glavnim licima, te se prepliću u onoj pripovijesti, već su pomrle. Od starih ljudi i žena u Pilama možda još žive jedan ili dvojica da se nešto spominju.* Osobito glede glavne osobe u pripovijesti,

* Navlaš gospodin Đorđe Jakšić, starac, koji je već od rane mladosti živio na Pilama.

Jele Marinove, ne mogosmo ni ja ni prof. Vučetić ništa pozitivna obaznati. Meni je jedno čeljade kazalo da je čulo još u djetinstvu od svoje majke spominjati „Jelu Marinovu“, ali dalje ništa. O dvjema sestrama, Kati i Artemisiji, prozvanim „Đokinicam“, koje u pripovijesti igraju sasvim nuzgrednu ulogu, a koje su bile susjede Jele i Marijane, ima i sada živih osoba, te ih se spominju. Nalazile su se s kućom na Pilama, a bavile su se „krojeći paletune“ i „fatigajući abite“. Kate je bila djevojka visoka i lijepa, radila je i u Tabakariji, pa se zaplela u ljubavne sveže s Nikom Bede, meštrom iz Tabakarije, a poslije se udala za Miha Dendera, bijeljara u Primorju. Po podacima crpljenim iz knjiga vjenčanih i umrlih parokije sv. Andrije na Pilama, Kate i Artemisija bile su kćeri Ivana Messi-a, sansara iz Skadra, a mati im je bila iz Ercegnovoga. Kate se vjenčala za rečenog Dendera g. 1847, te je s njim imala jedno dijete, koje je umrlo, a do malo umrla i majka (g. 1848). Kasnije se isti Dender privjenčao za Artemisiju, sestru pokojne mu žene, koja je umrla god. 1860. Majka pomenutih dvaju sestara zvala se je „Angela Fontana“, što se slaže s pripovijesti, u kojoj je ona poznata pod imenom „Andula Đokina“. Po onome što sam čuo kazivat, Kate i Artemisija stale su iz početka dobro na kući; Artemisija osobito gospodski se držala, susjedstvo se u nje kupilo na posijelo, a bila je vrsna navlaš u igranju na karata. Kasnije spanule su u veliko siromaštvo, gotovo prosile ko će im dati komad kruha.

U pripovijesti se javlja markantna ličnost Pera Đoke, koji je opisan kao tip „pilarskog lera“. On, po pripovijesti, bio je brat Kate i Artemisije. Nu, čudnovato, o njemu se sada niko više ništa ne spominje. Sva naša ispitivanja u tome pogledu nijesu dovela do nikakva rezultata, pa se od sebe nameće pitanje, da li je on baš bio realna ili, poput Vlaha i Orsata, samo umišljena osoba.

Nek ipak niko ne cijeni, ako su neka imena umišljena, da je za to i sam događaj izmišljen. Ličnost Vlaha, obijesnog mladog vlasteličića, koji prestupajući vlasteoske kućne predaje, stupa u ljubavne sveže s jednom prostom pučkom kćeri, Jelom Marinovom, tom krasnom ali sirotom djevojkom; prizor utapanja one neke „škatale“ u more ispod Lovrijenca; nastojanje

ponosnog i plemenitog Orsata da suzbije Vlahovu pustopašnost, da stvar prikrije i providi dobru glasu Jele sirotice; zadijevanje „fuštara“ Marka Turka okolo Marijane, Jeline sestre, kao i svi oni onako majstorski opisani „fuštarski“ sastanci u krēmi Marka Brainovića — to sve ima historičnu podlogu, i pisac ima bit bio o svemu dobro obaviješten, premda držim da se ne varam ako kažem, da su u pripovijesti neke uloge zamijenjene.

Tu navlastito čini mi se da je zamijenjena historična uloga Kate Messi, rečene Đokinice, s umišljenom ulogom Jele Marinove. Valjda je to pisac iz delikatnosti učinio, pokle u vrijeme kad je pripovijest pisao, Artemisija Đokinica možda je još živa bila ili svakako od nedavno umrla, ali je stvar vjerovatna sa dva razloga: prvo jer lični opis Kate Đokinice i povjest njezina u glavnom odgovara opisu što nam ga pisac donosi o Jeli Marinovoj; a drugo jer je mučno vjerovat, kad bi Jele Marinova bila baš historička a ne umišljena ličnost, da nam se ne bi o njoj bila kakva uspomena sačuvala barem kod onih malobrojnih osoba još živih, koje se inače sestara „Đokinicâ“ jako dobro spominju, a te su, stojeći na pripovijesti, bile Jeline susjede i ne vele starije od njih u godinama. Što mi je pak jedno čeljade kazalo da je u djetinstvu čulo od svoje majke spominjat „Jelu Marinovu“, ne ću da rečem da nije može bit opstojala koja ženska glava te se tako zvala; nu moguće da se je pisac pripovijesti tim imenom poslužio baš da prešuti pravo ime glavnog lica u svojoj noveli, a istodobno da, zamjenjujući ulogu Nika Bede, meštra iz Tabakarije, s ulogom Vlaha vlasteličića, koja uloga nije nipošto nevjerovatna, i ako ne možda u onom nego u kojem drugom slučaju — zaplete svoju pripovijest tako da mu bude moguće opisati vas dubrovački život, i pučki i vlasteoski, u svim njegovim raznoličnim pojavama.

Marko Turko historična je osoba, kao što su i njegovi „fuštari“: Šipin, Erkole, Herak i drugi. O Marku Turku zna se da je bio „odrti fuštar“, te se bavio „kontrobandom“ i kupljenjem kosti i krpina. Gospari Baldo Đivović i Baldo Kosić kazivali su mi da ga se kao kroz san spominju. O njemu je ostala u Dubrovniku riječ: „*Marco piglia Turco, Turco piglia Marco*“. Kojom je svrhom svršio ne zna se tačno. Po riječi

gospara Balda Đivovića i drugih regbi da se je slomio niza stijene prenoseći svoju kuplješinu u pećinu iza grada.

Kako je poznato, pripovijest je prekinuta na prizoru između Jele i Marijane, kad je ova zadnja istêgla iz sestrišnjih usta onu kobnu ispovijest. Premda bi ko po tome mogao pomisliti da smo blizu riješenju zapletaja, ipak mi se čini, da nije tako. Više pitanja ostaje neriješeno. Prvo: kojim je načinom Orsatu uspjelo da sačuva u javnosti dobar glas Jele Marinove, i na što su dovela njegova dogovaranja u tu svrhu učinjena s mladićem Perom Đokom, Jelinim susjedom. Drugo: kako i na koji način isposlovao je Pero Đoka da se Marija oslobodi nartaja Marka Turka. Po samoj pripovijesti vidi se da je za to bio dogovor između Pere i gradskih „fuštara“, nu kako je pak stvar od njih provedena bila da se „Turku dođe vrha“, mučno je pogoditi, van ako se uzme da su mu navlaš podmetnuli štogod da se slomije s pećine, ili ga obnoć zatjerali, pa se on u nevidjelu sam slomio. Za tim pitanja: kako je svršila Jele, kako Marijana, što je slijedilo s Orsatom, što s Vlahom, što s Perom Đokom? Sva ta pitanja ostaju neriješena. Iskreno ću kazati: kad bi se radilo o jednoj pripovijesti sasvim izmišljenoj, gdje bi i osobe i stvari bila stvorila sama mašta piščeva, moglo bi se nadomjestiti fantazijom, te svršiti pripovijest kako se bolje može. Nu pokle se radi o historičnoj noveli, u kojoj onaj te bi ju namjeravao svršiti ne može već da ima slobodna poleta, nego je vezan na ono što je tuđa glava već zaprela i dobrim dijelom ðprela, držim da se ne bi isplatila muka koja bi se za to, uložila, sve i kad bi nam bili pri ruci podaci za to što na žalost nijesu.

S toga red je bilo ostavit pripovijest nesvršenu, te štampat od nje ono što se je po smrti piščevoj našlo i onako kako se je našlo, a što je za nas jednako znamenito, jer nam mal da ne svako poglavlje „Đenevrije“ o sebi prikazuje koju živu sliku dubrovačkog života i običajâ u doba promjene političkih prilika nakon pada republike.

Dokazom da je namjera pokojnog Vodopića bila da se u „Đenevriji“ zapaše opisivanjem daljega, i da u pripovijesti manjka još dosta toga što je mogao samo pisac savremenik znati i opisati, neka služi jedna bilješka što sam je u rukopisu

našao, po kojoj se može zaključiti da je on namjeravao još posebno jedno poglavlje posvetiti opisu dubrovačkih „kolenada“, ali nije dotekao. Na jednom komadiću papira našo sam njegovom rukom napisanu staru dubrovačku kolendarsku pjesmu, kako se je u ono doba pjevala, koju ću ovdje donijeti da se vide razike u toj pjesmici između onda i sada:

„Došli smo vas kolendati,
Vaš'jem dvorim fale dati.

U našega gospara prid dvore
Pjevajmo, braćo, do zore.

Visoki su ovi dvori,
Pod njima su zlatni tori.

U našega gospara, *i ost.*
(Ponavlja se pripjev.)

A u njima golubica
Naša dobra domaćica.

U našega . . .
Gosparu će ona r'jeti
Da mi n'jesmo baš prokleti.

U našega . . .
Da smo pravi kolendari,
Dubrovački leri stari.

U našega . . .
Pak mi vele ne iskamo,
Od mala se kontentamo.

U našega . . .
Malo smokav' i oraha,
Er nam bura špaz'jem maha.

U našega . . .
I mantale i priklicu,
Paka uz to i kapljicu.

U našega . . .
Er sve dobro s nami biće,
Samo da se zubim miće.

U našega . . .
Ne bude li paka ništa,
Er su tvrda baš godišta.

U našega . . .
Tad nam dajte staru užancu,
Kolendarsku svu ufancu.

U našega . . .
Zamotajte u knjižicu,
I bacite niz ulicu ;

U našega itd.

Il karantan il dva dnàra,
Kako vam se bolje uspàra.

U našega itd.

MIHO PRACAT * * * * *****naj veći dubrovački bogataš i dobrotvor.

(svrha isp. br. 19)

piše **A. Vučetić.**

Izvan dokaza što je u svom pismu M. p. O. Augustin Pavlić donio, da je Pracat ukopan u Maloj braći, imamo i drugi dokaz u knjizi reformacija vijeća umoljenika, u jednoj odluci od ponedjeljka 13. avgusta 1607., u kojoj je, radeći se o počasti goda za pokojnika sa strane republike, rečeno između ostalog: „ u crkvi sv. Frana, u kojoj je ukopan rečeni gospodin Miho“ („in ecclesia sancti Francisci, in qua dictus dominus Michael fuit sepultus“). Ovdje je riječ „ecclesia“ uzeta kao *pars pro toto*, to jest cijeli manastirski prostor, jer je, po navedenim knjigama manastirskim, Pracat ukopan u klastru pred voštarnicom.

*

Sad nam ostaje da dokažemo, da je Miho Pracat bio naj veći dubrovački dobrotvor i bogataš.

Još se za života ugledao u primjer kapetana Vinkentija Skočibuhe, svoje Vicine, i postade dobrotvorom. Ali testamentom kao naj veći dubrovački bogataš pokaže se i naj većim dobrotvorom, jer nemajući i onako svog poroda, odredi mal ne sve svoje ogromno imanje u dobrotvorne svrhe, a što je naj znamenitije, postade naj većim dobrotvorom svoje mile otadžbine, dubrovačke republike.

Da je bio velik bogataš, proizlazi iz ovoga. Imao je hiljadu dionica ili uložaka na javnom dugu u Genovi, što je samo vrijedilo danasve, ako se usporedi ondašnja vrijednost novca sa sadašnjom, više milijuna kruna; imao je okrom toga 36 loka ili uložaka u Rimu, imao je uloženo više tisuća u javnim prihodima u Napulju, imao je gotova novca u svojim blagajnama, imao je mnogo karata u više brodova, imao je na Lopudu i u Dubrovniku petnaest kuća, a neke sa vrtovima, imao je baština i kmeta u Majkovima, u Banji, u Mravincu i u Dolima; imao

WWW.UNILIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

je novca na dugu, založena zlata, trgovine i truba platna i mnogo pokušava u svim svojim kućama. Po svemu se tome dakle vidi, da je bio veliki bogataš.

Da je Miho Pracat postao takim dobrotvorom nema se samo pripisati izgledu Skočibusinu nego i djelovanju općega duha starih Dubrovčana, jer su svi oni, od plemića do najponiznijeg kmeta, od bogataša do najsiromašnijeg prosjaka, ljubili Dubrovnik, svi su bili njemu odani, svi su bili pravni na svaku žrtvu za otadžbinu dubrovačku, svi koji su mogli zavještali su znatne svote u dobrotvorne svrhe. Ali između svih odvaja daleko Miho Pracat, koji pošto je hrabro po morima za mnogo godina vio dubrovačku zastavu, po Španji, Italiji i Levantu stekao veliko bogatstvo i u Dubrovniku ga umnožio. ostavi republici naj veći dio svog imanja, to jest, kako već kazasmo, više milijuna. Iznos, koji je ostavio republici, bio je od sto hiljada *genuina*, ili po drugim dvije stotine tisuća, koje je imao na javnom dugu u Genovi (*monti di S. Giorgio a Genova*). Taj je iznos bio razdijeljen u već napomenutih tisuću dionica ili *loka*. Po tome je svaka dionica vrijedila stotinu ili dvije stotine genuina, što bi sada bilo, kako rekasmo, nekoliko milijuna kruna. Ta je glavica imala ostati za uvijek netaknuta a na korist republike iza udadbe ili smrti žene mu Vice. Da je bila hiljada tih dionica ili loka u Sv. Đurdu u Genovi, sam Pracat kaže izričito u svom četvrtom prilošku od 20. maja 1602. ovako: „Izjavljujem da moji prihodi, što ih imam u Genovi od hiljadu uložaka u sv. Đurda i nipošto se ne prodadu“ („Dichiaro che le mie entrate che ho in Genova di mille lochi in S. Giorgio e non si possa fare alcuna vendita“).

On je ovako odredio u svom testamentu o ovoj velikoj glavici: „Nakon njene smrti (t. j. žene mu Vice) ili prije, ako se udade, ostavljam prihode svih rečenijeh uložaka u Genovi svaku godinu na vijeke Prejasnoj Dubrovačkoj Gospodi u pomoć Republike: ali glavica uvijek da bude na mjestu“. („Dopo la morte della quale mia consorte, o prima, caso che ella si rimaritatesse = lasso l'entrata di tutti li detti luoghi in Genova, ogni anno in perpetuo all' Illustrissima Signoria di Ragusa, ajuto della Republica, restando sempre fermo il capitale“).

Pa nije samo svoj veliki novac u Genovi ostavio u do-
brotvorne svrhe, nego i drugo svoje imanje. Ovdje treba da
istaknem, da njemu i drugim starim Dubrovčanima nije Du-
brovnik bio samo zavičaj, nego mila i slavna otadžbina; on se,
i svi stari Dubrovčani, ponosio da pripada političkoj narodnosti
dubrovačkoj: *nazione ragusea* i nju izričito napominje u svom
testamentu ostavljajući znatan dio svog imetka za otkupljivanje
robova ove dubrovačke narodnosti iz ruka nevjerničkih. I uprav
ostavi svoju stojnu kuću u gradu kod sv. Vida, gdje je umro,
kuću na Prijekome, i sedam kuća na Lopudu, od kojih jednu
s vrtom i kulom i susjednim pomješčem i zemlje i kmete u
Mravincima, Majkovima i Banji za rečeno otkupljivanje i to iza
smrti svoje žene Vice i Vicka i Miha Balaka i njihovih muških
i ženskih potomaka i naredi da se sve to dava u najam i da
se iz prihoda otkupljuju robovi iz muslimanskih ruka i u te-
stamentu ovako kaže: „Od najma što dobiju da razdijele za
otkup robova dubrovačke narodnosti“ („che debbano distribuire
nel riscatto degli schiavi della nazione Ragusea“).

I ako je ovo ponešto preinačio svojim priloškom od 20.
maja 1602., ipak je sve isto imanje ostavio za oslobodenje ro-
bova iz grada i dubrovačkog *teritorija*, nadasve Lopudana.

Prihode u Napulju poviše grada i kraljevske carine ostavi
bratstvu Gospe od Šunja na Lopudu nalogom da svake god. troši
98 škuda u razne svrhe a ostalo upotrebi za otkupljivanje robova.

Svi njegovi novci, ako ih nije odredio u druge svrhe, te
se nadu iza njegove smrti u blagajnama mu u Dubrovniku i
u kojemu drago mjestu na svijetu, u njegovu brodu i u kara-
tima brodova i u trgovini, moradoše se po njegovoj posljednoj
volji upotrebiti također za oslobodenje robova dubrovačke na-
rodnosti, ali da se ima dati prednost njegovoj rodbini do 4.
stepena. Ovo je samo stranom preinačio priloškom od 19. a-
prila 1606., jer je odredio da novci u njegovim blagajnama,
koji nijesu određeni u druge svrhe, imadu se upotrebiti za
otkupljenje robova, ako su samo „naše narodnosti“, a nadasve
Lopudana, koji će imati prednost; a samo kad ne bi bilo Lo-
pušana, ili uopće Dubrovčana, da mogu bit otkupljeni i ro-
bovi druge narodnosti; slično odredi i s pokretninama i nepo-
kretninama, o kojim nebi bi bio naložio ništa.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Kako se vidi, on je za otkupljivanje robova ostavio znatnog imanja, to jest devet svojih kuća, mal ne sve baštine ili zemlje s kmetima, dobar dio prihoda iz Napulja i drugih glavnica i novaca.

*

Miho Pracat ostavi druge djelove svog imetka u druge javne dobrotvorne svrhe. Vidjeli smo da je imao novaca uloženi u javnim zavodima ne samo u Genovi i Napulju, nego i u Rimu. U Rimu je imao prije smrti 36 loka. Od te glavnice ostavio je 18 loka u korist bonice „Domus Christi“, sada pokrajinske bonice u Dubrovniku.

Bogataš osvrnuo se i na siromašne seljake i na svoje kmetove. Odredio je da kmetovima budu oprošteni zajmovi, koje im je bio dao za života.

Prihod zemalja u Dolima, iza smrti žene mu Vice, odredi za siromahe na Lopudu a dade prednost svojim siromašnim srodnicima. Dobit od $6\frac{1}{2}\%$ na dvije tisuće dukata glavnice poviše carine na vino u Napulju da ima biti ovako razdijeljena između siromaha: polovina, dakle 65 dukata na godinu, za siromahe na Dančama u Dubrovniku, četvrtina za siromahe Luke šipanjске, ali da imadu imati prednost siromašni rođaci Mihove žene, a četvrtina za siromahe na Kalamoti, ali da imadu imati prednost siromašni Mihovi srodnici do 4 stepena.

Kalamoćane oslobodi plaćanja 30 dukata godišnjih svom župniku u ime svoje plate, jer naredi bratstvu Gospe od Šunja na Lopudu da za njih plaća taj iznos iz prihoda Napuljskog. Jednako odredi za Šipanjane glede iznosa od 20 godišnjih dukata kao plate njihovu župniku.

Ostavljajući ženi Vici da uživa mnogo od njegova imanja do smrti, obduži je da ono što joj preostane od dohodaka, dijeli svake godine siromasima.

Dug Facende ostavi bratstvu Gospe od Šunja pod uvjet da ga razdijeli između siromaha na Lopudu.

*

Miho je Pracat učinio također mnogo različitih zapisa u svojem testamentu u pobožne svrhe; za duše svojih mrtvih i

za svoju; ostavio popovima, fratrima i erkvama u različite svrhe. Jedna je od naj znatnijih ostavština te vrsti polovina glavnice što je imao u Rimu, to jest 18 loka na korist popova Gospe Velike u Dubrovniku; mnogo je ostavio i za bratstvo, nadasve na Lopudu. U posljednjem pak usmenom prilošku, što je učinio jula mjeseca 1607. malo dana prije svoje smrti, ostavio je tri tisuće dukata što je imao u Rimu kod Aleksandra Ruspoli, polovinu popovima Gospe Velike a polovinu bratstvu sv. Roka u Dubrovniku. Ali senat dubrovački uništi ovaj priložak, pošto po svoj prilici ne bješe zakonit. Iz ovih ostavština u bogoljubne svrhe pojavlja se velika i izvanredna pobožnost Mihova, kako iz ostavština za republiku, za oslobođenje robova, za seljake, siromahe i bolesnike sjaje plemenitost njegovih otažbeničkih osjećaja i njegova milosrđa prama nevoljnicima, nemoćnicima, seljacima i radnicima. Ako se tomu doda da je opskrbio dobro svoju udovicu, mnoge od svojte i one koji su ga prije i kasnije služili, možemo pravom reći da je Miho Pracat naj plemenitiji između Dubrovčana svih vjekova. Ovo se mnijenje oslanja i na fakat da je republika odala njemu rijetku, posve izvanrednu poštu bilo što mu je odredila godišnje zadužnice sa svoje strane, bilo što mu je podigla spomenik u sred kneževskog dvora, jer je ona podigla samo sv. Vlahu srebreni kip na velikom otaru u svečevoj erkvi, simbolični kip Orlandov od kamena na Placi Velikoj i broncanu bistu Mihu Pracatu u Dvoru.

RUKOPISI GIMNAZIJSKE BIBLIOTEKE

U DUBROVNIKU. * * * * *

(2.)

Petar M. Kolendić.

I. V. 10. Sa Dana Slavnoga Dosciastja od Prisivjetloga, i Mnogo-Posctovanoga Gospodina Antuna Giuricea na Sjedalistce Biskupovo od Stolne Zarque Dubrovacke 25. Oscujaka, Godiscta 1831. Rašgovor Pjesnicki Glás, Vjera, Uffagne, i Namjesnik Biskupov Spjevan od Marca Marinovichja.

6 l., autograf pjesnikov.

I. V. 11. „De capiendis exp[erimen]tis“ i još neke latinske rasprave iz fizike.

150 l., pisale različite ruke, prva polovina XVIII vijeka.

I. V. 12. L. Sectani Q. F. De tota Graeculorum hujus aetatis litteratura ad Gajum Salmorium Sermones quatuor Accessere quaedam M. Philocardii Enarrationes.

2 l. bez br. 109 str. Prijepis iz 18 vijeka koga štampanog izdanja (na l. 2 prepisano je i „Tipografus Lectori S.“).

I. V. 13. Svcncianiza Spieuagnie Gospodina Sciscka Giua Gundulichia Vlastelina Dubrovaskoga Pripisana po meni. M. P. B. Godiscta. 1698.

49 l. „Sunčanica“ je prema prijepisu Marka Marinovića već štampana, ali pod pogriješenim natpisom: „Suncjaniza pri-

kafagne polufgjalostivo Gospara Giva Seiscka Gondole vlastelina Dubrovackoga. U Dubrovniku po Pet. Franu Martecchini 1840“. U tom izdanju izostavljena je pjesnikova posveta u prozi, a stihovi 1993-1996 i 2449-2464 označeni su tačkama, jer ih je zadarska cenzura zabranila. Osim „Sunčanice“ u ovom rukopisu nalaze se i dvije zanimive pjesme: „Di Cauialier Marini Anna ben tu del anno, il nome prendi. Isgovorena po Gos: Stiepu Ghimanu“ (l. 48a) i „Gosp. Giono Giore Palmotichia Druscini Antuna Kriuonosoua Na Piru Piesan“ (l. 48b-49b).

I. V. 14. Institutiones Rei Herbariæ juxtâ Methodu[m] Tournefortij.

244 l., sredina XVIII v., „Instit.“ su do l. 82, a od l. 88 l. 239 nalazi se rasprava „De Phisiologia Humana.“

I. V. 15. Rasprave iz medicine.

l., rkp. XVIII v. Sadržina: „De Febribus“ (2a-65b), „De Pectoris Morbis“ (68a-114a), „Elementa Gymnastices Sive De Exercitationu[m] usu Medico“ (117a-134b), „Concinus Tractatus De Præsagijis vitæ, et Mortis“ (138a-182b), „De Aquæ Naturâ“ (186a-215b), „Psorographia concinna ambagibus propemodu[m] absoluta a Modernoru[m] inventis, et observationibus ad ungue[m] exculta“ (218a-228a), „De Compositione Medicamentor[um] extemporaneâ“ (230a-239b) i „Synopsis utilis, et practica. De commodis ab usu Vinaceorum. Isagoge“ (214a-247a).

I. V. 16. Gundulićev „Osman“.

191 list (manjka 97-102), rukopis iz konca XVIII v., u katalogu stare biblioteke Piaristâ zabilježeno je, da je prepisan g. 1797, samo listove 12-26 28-31, 33-46 pisala je ruka sedamnaestoga vijeka. Iza trinaestoga pjevanja nalazi se napomena „Māgnka Cetarnaesti odi, i Petnaesti Canat“. „Osman“ je do sada više puta štampan, u početku XIX vijeka izdali su u Dubrovniku prvih pet pjevanja, za tim su izašla izdanja: Dubrovnik 1826, Budim 1827, Zagreb 1844, 1854, 1877, 1887 i

Zemun 1889, 1890. Latinski prijevod Gedaldićev izašao je u Mlecima 1865, a italij. Jakšićev u Dubrovniku g. 1827, gdje je g. 1838 štampan i onaj Vidovićev. Skrećemo pažnju ispitivača „Osmana“, da italijanska književnost ima epopeju: „Osman disorgogliato. Poema alla gloria del Serenis.o ed Invitt.o Ulad.o IV Re di Polonia e Re Hereditario di Suezia, de' Gothi, e de' Vandali. Genova p Calenzani, e Farzoni 1641. in 4.º autore Carlo Giuseppe Orrigone Milanese“. Ima li koje starije izdanje toga djela i je li taj ep u kakvoj svezi s našim „Osmanom“, pitanje je, koje tek treba riješiti.

I. V. 17. Palmotićeva „Kristijada“.

Rkp. XVII v., pisala ga je ista ruka, što i rkp. br. I. V. 5. Opisao ga je I. Broz (Stari pisci hrvatski XIX, str. VII): „Rukopis br. 189., vezan u kožu, ima 438 lista (u 12-ini), od kojih nijesu ispisana četiri: prvi i posljednja tri. Na listu 1b. napisano je: *Ovoie Libro Vechie Bena di Bona*, pa onda mladom rukom: *Hieronymi Vidae Christiados. Vita Jesu Christi*. Rukopis br. 189., koji bilježim rkp. b., prijepis je rukopisa br. 190 [sad: I. V. 19.], osim što je u rukopisu br. 190 druga polovina XX. pjevanja dva puta zapisana a u rkp. b. samo jedan put, u široj redakciji kao i u izdanju; rkp. b. ima još i stihove 1-80 iz pj. I. i 341-380 iz pj. XXIV., koji su bili u rukopisu br. 190. na ona tri lista, što su poslije iskinuti, a k tome i posvetu *Kristijade* Kristini, kraljici švedskoj“. Djelo je prvi put izašlo u Rimu g. 1670 pod natpisom „Christiade to' jest xiuot i djela Isukarstova spievana po Gionu Palmotichiv vlastelinu dubrovaekomu“, po tom je Ign. A. Brlić štampao g. 1835 u Budimu svoju preradu „Kerstovka iliti xivot i dyla Gospodina nashega Isukersta u dvadeset i csetiri pyvanja izpyvana po Jonu Palmotichu vlastelinu dubrovaeskomu a sada na obeheniji ilirski izgovor prevedena i drugi puta na svytlost dana“ i najzad je A. Pavić priredio akademijsko izanje (Stari pisci hrvatski, XIV), a I. Broz pobilježio je varijante prema štampanom tekstu iz ovog rukopisa i onog pod br. I. V. 19 (Stari pisci hrvatski, XIX).

I. V. 18. Logica.

492 l. Rkp. je pisao Ignjat Đorđić svojom rukom.

I. V. 19. Autograf Palmotićeve „Kristijade“.

I ovaj rkp. opisao je I. Broz (Stari pisci hrvatski V-VII): „Rukopis br. 190. imao je otprije 454 lista (u 12 ini) a danas ih ima 450; četiri su lista iskinuta (dva u početku a dva u sredini rukopisa); ispisano je samo 438 lista, a 16 ih je praznih (šest u sredini poslije lista 366., a deset na svršetku rukopisa). Rukopis je bio uvezan pa su mu korice poslije otkinute.

Rukopis br. 190. sastavljen je od dva dijela. Prvi se dio počinje na listu 3a. i završuje na listu 366b., a na tim je listovima zapisana *Kristijada* od stiha 81. u pj. I. pa sve do posljednjega stiha u pj. XX. Poslije lista 366. ima šest listova praznih a sedmi je po redu list od iste ruke, što je pisala rukopis, obilježen brojem 338 (list 337. istrgnut je) a prema tome označeni su i svi ostali listovi unaprijed sve do kraja. Na tim listovima ima zapisano *Kristijade* (prema štampanome izdanju) pj. XX. s. 485—596; 689—788; pj. XXI. XXII. XXIII. XXVI. s. 1—340; 381—708. Stihovi 597—688. iz pj. XX. nijesu bili ni napisani a stihovi 341—380. iz pj. XXIV. bili su na jednome listu, koji je poslije iskinut. Spominjući unaprijed čitav rukopis bilježiti ću ga *rkp. 190.*, a spominjući mu dijelove bilježiti ću prvi dio *rkp. a.* a drugi dio *rkp. a₁.*

Rukopis je pisan sav jednom rukom, samo na nekoliko mjesta (VIII. 526. XI. 215. XXI. 77; 136.) opaža se druga ruka. Sudeći po nebrojenim ispravcima u prvome a osobito u drugome dijelu, mislim, da je *rkp. 190.* pisao sam pjesnik. To mišljenje svoje držim da ne treba još napose da utvrđujem: varijante, što sam ih pribilježio iz *rkp. 190.*, pravdaju me potpuno.

Kako se razbira iz mojih bilježaka, drugi se dio rukopisa (*rkp. a₁*) znatno razlikuje od prvog dijela (*rkp. a.*). Nastojeći s neobičnim marom oko *Kristijade* Palmotić je pisao svoj prijevod u rukopis, od kojega su se učuvali listovi sa drugom

polovicom pjevanja XX. i sa čitavim pjevanjima XX—XXIV. osim stihova 341—380. iz pjevanja XXIV., za koje sam poviše spomenuo kako ih je nestalo. Taj je prvi rukopis bio pun ispravaka i dopunjaka¹, i zato ga je pjesnik uzeo prepisivati i prepisao od početka pa sve do kraja pjevanja XX. To se potvrđuje time, što u drugome dijelu rukopisa (u *rkp. a₁*.) ima nerazmjerno više ispravaka nego u prvome dijelu (u *rhp. a.*), a sasvim utvrđuje moje mišljenje i druga polovina pjevanja XX., koja se nalazi u *rp. 190.* dva puta: jednom na kraju prvoga dijela (u *rkp. a.*) a drugom u početku drugoga dijela (u *rkp. a₁*.), ali u *rkp. a* imaju i stihovi 597—688, a u *rkp. a₁*. nema ih. Te je stihove pjesnik dodao², a dodao ih je, pošto je pjevanje XX. bilo već izrađeno, i tako ih nema u prvome rukopisu, od kojega je ostao samo *rkp. a₁*., ali se nalaze u pjesnikovu prijepisu, u *rkp. a.* Takih dodataka pjesnikovih ima i više u *Kristijadi* pa je sva prilika, da je pjesnik mnogo od onih dodataka, što ih spominje g. A. Pavić³, umetao u svoju već gotovu radnju. A uzevši na um, da ima podosta pjesnikovih dodataka, da je posljednji oveći dodatak u pjevanju XX., da je pored tih dodataka bilo još i mnogo ispravaka pa da se po svemu tome rukopis dosta teško čitao, uzevši sve to na um, lako će se razumjeti, zašto je pjesnik stao prepisivati svoj prvi rukopis i zašto ga je prepisao samo do svršetka pjevanja XX. Prijepis je napisan na 366 lista, t. j. na 31 arku, a od posljednjega arka polovica, t. j. šest lista, ostalo je prazno. K tome prijepisu priklopio je potonji dio prvoga rukopisa svoga, iz kojega nije htio iskinuti ono 212 (ili upravo reći 262) stihova pjevanja XX, jer bi morao iskinuti upravo polovicu čitavoga arka. Po tome se može razumjeti 1) zašto je ostalo u sredini *rkp. 190.* (poslije lista 366.) šest lista prazno; 2) zašto je u *rkp. 190.* dvojaka paginacija a od jedne iste ruke (poslije lista i poslije ono šest praznih lista dolazi opet list 338; list 337.

¹ Vidi u studiji prof. A. Pavića: Junije Palmotić (preštampano iz Rada LXVIII—LXIX.) na str. 7—8.

² Vidi A. Pavić, o. c. na str. 194.

³ o. c. na str. 189—194.

izgubio se) i 3) zašto se u *rkp. 190.* druga polovina pjevanja XX. nalazi dva puta i to najprije u široj pa onda u kraćoj redakciji.

Rukopis br. 190., kako ga danas imamo, pjesnik je sam sastavio u jednu cjelinu, a to dekaduje pjesnikova bilješka na svršetku rukopisa: *4319 stance.* Ta se bilješka tiče *rkp. 190.*, a ne može se ticati nikako prvoga rukopisa od kojega nam je ostao samo jedan dio (*rkp. a₁*). jer onaj prvi rukopis nije mogao imati 4319 stanci, dok n. pr. samo pj. XX. u *rkp. a₁*. ima 30 stanci manje nego u *rkp. a.* Stance u *rkp. 190.* izlaze na broj jednake sa stancama u izdanju rimskome u kome ih ima 4320. Razlika između faktičnoga broja stanci i njihova broja, što je naznačen u onoj bilješci na svršetku *rkp. 190.*, objašnjuje se time, što je pjesnik u pj. XXII. dodao poslije još jednu stancu, u kojoj su stihovi 217—220.“

Na l. 267b je zapis pjesnikov: „Akoie ovdi seto receno oli veinieno suproch snaniu od Suetieh otaz, nereceno i neucineno budi“. Kao primjer pjesnikove ortografije iznosimo prvu sačuvanu stranicu rukopisa:

21.

Ovu on srechnu drusebu obra
Sa nai drasee svoje od prije,
Da gnegova diela dobra
Po svem svietu pak spovije.

23.

Ter nasloniem tu stoicehi
Kod visoka kitna cedra,
Kij rastiasce od svieh vechi
Put visegniega dvora vedra.

22.

Skrovno u iedan gai seleni
Vklonise saedno segnime,
Gdi ciniasce mile sieni
Gusto dubie putnizima.

24.

Ceste usdahe podirati
Is duboka sarza siede,
I scalosne isrizati
Miloi drusebi sei besiede.

25.

Evomise iur priblisca
Draga drusebo trudno vrijme,
Varh tesekoga dase krisca
Smartne od mene muke prime.

I. V. 20. In tertiam partem Divi Thomæj De Sacrosanctæ incarnationis dominicæ mysterio.

3 l. bez br. + 312 + 80l. Krnjo, prijepis XVII v.

I. V. 21. In primam secundæ D. Thomæ Aquinatis Doctoris Angelici Commentarij R. P. Francisci Soarez sacre Theologiæ in Collegio Romano Societatis Jesu professoris celeberrimi.

231 l., XVII v., na l. 230b konac: „Anno 1582 me[n]se febr: die 9 R. P. Soarez Absolut.“

I. V. 22. Suffe Sina Rafmetnoga Pò Gïvu Frana Gundulichja Vlastelina Dubrovackoga.

40 l. bez br., konac XVIII v. „Suze“ su doslije više puta štampane, spominju se izdanja: Mleci 1622, 1623, 1650, 1703; Dubrovnik 1828, 1838; Zagreb 1847, 1868, 1887, 1895.

I. V. 23. Notæ in varias Slavicas Versiones Mifsalis Rom[a]ni Stephani Rofa Abbatis, et Rectoris S. Jacobi ad Puteos et Sacristæ Eccl[esi]æ Métropolit[an]æ Ragusinæ Ad Ill[ustrissimu]m, et Reverend[issimu]m Dom[inu]m Dominum Nicolaum Lercazi S[acr]æ Cong[regatio]nis de Propaganda Fide Secretarium.

123 l. + 4 l. bez br. Listovi 3, 4 i 9 su samo djelomično sačuvani. Autograf Rusićev. Na l. 123 je konac: „A. D. 1746. die p[ri]ma Mensis Julij“. Riječ je o Slavenima i njihovu jeziku, a kritikuje Bandulavićeve „Pištule“ i Kašićeva „Vandelja“. Ovaj Rusić, kome su suvremenici dodali pridjevak „Jareta“ ma da je mnogo pisao, štampao je samo: „feivot Gospodina Jefusa Christa“ (Mleci 1764) i to anonimno!

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

I. V. 24. Phifica Generalis.

254 l. sa 14 tablica. Od l. 202 dalje je „Tractatus Statices“. Rkp. pisan početkom XVIII v. (iza g. 1722, koja se spominje na l. 195a) rukom Ignjata Đordića.

I. V. 25. Phrases.

4 l. bez br. + 315 str. + 4 l. bez br., XVIII vijek. Izvaci sređeni azbučnim redom iz latinskih klasika, n. pr. Abalienare, Abortus, Abrogare itd.

БИЉЕШКЕ — ВИЈЕШКЕ.

Književnost i umjetnost - Книж. и умет.

— *Prijenos kostiju Gjуре Jakšića.* Svečano je izvršen taj prijenos 21. oktobra u Biogradu. To je pokrenuto od tipografskog pjevačkog društva „Jakšić“ a naročiti odbor poznatih književnika i publicista uredio je svečanost kojoj je učestvovao vas Biograd. U jutro je društvo „Jakšić“ prenijelo sanduk sa kostima s groblja na Universitat i položilo na katafalak; na nj su položili vijence društvo „Jakšić“ i „Narodno pozorište.“

Do 10 sahata universitat je bila puna izaslanstva, književnika, zvaničnika, učenika i druge naj odličnije publike. Poslije kratkog pomena sa strane 14 sveštenika ministar prosvjete g. Andra Nikolić govorio je u ime vlade. Poslije govora ponijeli su kovčeg na kola gg. A. Nikolić, ministar, K. Glavinčić, predsjednik biogr. općine, Stevan Todorović, slikar, Simo Matavulj, predsjednik srpskog književnog društva, Branislav Đ. Nušić književnik i predsjednik „Jakšića“. Procesija je kroz glavne ulice išla ovim redom: Krstovi i vijenci, škole, deset pjevačkih društava sa zastavama, 14 sveštenika, kola s kovčegom, izaslanstva i velika masa svijeta.

Na groblje nad novom grobnicom govorio je Br. Nušić kao predsjednik „Jakšića“.

Po podne je g. Milorad Pavlović u sali universitatu predavao o životu

i radu Jakšićevu a u večer u pozorištu igrana je Jakšićeva drama „Jelisaveta“ u novoj inscenaciji g. R. Oda-vića. C. K. Г.

† *Pera Todorović.* 24. oktobra o. g. umro je u Biogradu ovaj književnik i novinar; malo nedjelja prije posjetio je sa svojom g. suprugom u društvu ostalih srbij. žurnalista naš Dubrovnik. Rodio se 1852. u jednom selu Smederevskog okruga. Već kao gimnazista bavio se književnošću. Poslije jedne dačke pobune otide u Cirihi. gdje je svršio filozofski fakultet. Zatim je u Srbiji razvio socijalističku propagandu, kakvu je bio zasnovao Svetozar Marković. Tad je (1871-2) izdavao književno-naučni „Rad“, pak „Javnost“, „Glas Javnosti“, „Oslobodenje“ i „Staro Oslobodenje“. Prvi uspjeh ovog njegovog rada bila je pobjeda pri općinskim izborima u Kragujevcu 1875.; ali vlast je njega i druge „komunice“ osudila na tamnicu za veleizdaju; ali kad je te godine proglašen rat protiv Turske, svi su pušteni na slobodu, a Todorović kao poznavalac stranih jezika pode u Černajevljevič đeneralštab; tu mu je podijeljena zlatna medalja i čin rezervnog potporučnika. Poslije rata po osudi iseli se u Novisad. Tu izdavaše „Stražu“ i prevede Turgenjevljevič roman „Novinu“. Iza amnestije 1880. g. vratio se u Srbiju i osnovao radikalnu stranku. Zbog njegovog novog političkog i novinarskog rada bio je uhapšen sa svo-

jim drugovima, ali iza ugovora s kraljem Milanom pušten je s njima na slobodu 1886. g. i pomilovan kao i oni. Tada se rastavio od svojih drugova i izdavao „Male Novine“ do 29. maja 1903. U njima je nekoliko romana objelodanio, koji su majstorska djela, kao „Smrt Karadorda“, „Smrt Kneza Mihaila“ i dr. Okrom toga ima mnogo njegovih razasutih radnja po listovima po naj više pod pseudonimom Karlo Amureli. Pera bio je jedan od naj boljih srpskih stilista. Laka mu bila zemljica!

B. K.

† *Žarko I. Ilijć*. 7. avgusta preminuo je u Biogradu ovaj naj mladi sin pjesnika Jovana Ilića, a brat Dragutina Ilića Bio je činovnik i književnik.

— *Pregled srpske književnosti*. Prof. Pavle Popović u Biogradu dao je u štampu ovu knjigu. Djelovi njeni bili su štampani u „Srđu“ „Srpskom Knj. Glasniku“ i „Nastavniku“. U ovom izdanju gradivo će biti znatno dopunjeno i prošireno a obuhvaćaće staru narodnu, srednju (dubrovačku) i novu književnost. Knjiga će iznijeti od 12-15 štampanih tabaka obične osmine i stajaće od dvije do tri krune. Narudžbine šalju se piscu P. Popoviću univ. profesoru u Beograd

B. V.

— *Slikar Nikola Dubrovčanin*. Ovo je zanimivo, dapače znamenito pitanje, ali još ne riješeno.

Nikola je Dubrovčanin slikao početkom XVI. vijeka, a za ime porodice mu se ne zna, pa neka je *avis rarissima* u umjetnosti, jer je u Dubrovniku u istinu malo bilo slikara. U crkvi na Dančama svakako je naj bolje sačuvana, te je i karakteristična *Gjurgjeva* slika Nikole Dubrovčanina, a ispod nje bilješka:

M. CCCCC. XVII.

Mensis. Febrvarii

s desne: Nicolavs
Rhaghvsinvvs
Pingebat

S prvih XVI. vijeka radio je u Dubrovniku čuveni slikar Vlaho Držić,* o kojemu piše Nikola Našlješković (Dialogo sulla sfera del mondo diviso in cinque giornate): — ... Krajobraz nnačinje je ovdje u Dubrovniku rukom *Vlaha Držića*, muža, kako znamo veoma rijetka (rarissimo), da ne ročem *jedinoga umjetnika* u slikarstvu i u sačinjenju ljudskih prilika, predjela i naj sitnijih rezbarija, načinjenih po naj više po načinu *damašćenskom*.

Okolo god. 1580-1590. umro je Vlaho Držić i ostavio je sedam sinova, a naj stariji je bio *Nikola*, također čuveni slikar. U oporuci Julijana Cvitkovića, djeda Vlahova, spominju se još dva sina njegova Franjo i Nikola II. itd.

Svakako nijesmo daleko od istine, ako potražimo u ovoj odabranoj porodici divnog slikara *Nikolu Dubrovčanina*, koji ima sva obilježja u ovom radu *Vlaha Držića i sina mu Nikole*, o kojemu piše Appendini (II. str. 208) i dr. da je propalo mnogo umjetnina priličnom velikih potresa i požara itd., što mislim ne odgovara potpuno istini.

Et hoc meminisse juvabit!

Vid V. Vukasović.

* *Vlaho Nikolin Držić* (Blasius Nicolai Dersa ili Darsa) učinio je svoj testamenat 7. decembra 1501. Umrlo je možda 1502., jer ima bilješka sa ovom godinom na lijevoj praznini lista, gdje je testamenat, u knjizi testamena od 1501. g. u arhivu dubrovačkom. Testamenat je kratak i ne spominje nikakvu sliku, nikakva slikara, ni slikarstvo. Vlaho spominje dva brata Marina i Andriju i svoja dva sin

Nikolu i *Piera*, kao da nema nikakve druge djece.

To isto potvrđuje i knjiga Genealogija. Okrom toga u ovoj je naspomenuto, da se oženio za Ivanku kćer Petra Stjepanova *Boicha Nenchi*, a ženidbena je isprava od 29. aprila 1493; djeca su mu se dakle mogla roditi tek iza 1. januara 1494. Naspomenuta je i druga isprava o pričiji od 8. maja 1498. Nikola se oženio za Katarinu, kćer Julijana Marinova, sina Cvjetkova. Ženidbena je isprava od 8 februara 1523; ali ona *morse prima delle nozze* (umrije prije pira), tada se *Nikola* oženi za drugu kćer Nikolinu, Klaru, po ženidbenoj ispravi od 13. avgusta 1530. od koje je imao petero djece. Njegov je testamenat od 1538. g. i nalazi se na listu 292 testamenata ove godine, koji nijesmo još pročitali. *Pierov* je testamenat od 1527. na listu 125. Ovi podaci ne riješavaju pitanje. *Ur.*

— *Muslimanske narodne junačke pjesme*, sakupio Esad Hadži Omer Spahić. 1907. Banjaluka Št. Ugrenović. I. svezak sadrži ove pjesme: 1. Tale Ličanin u sužanjstvu, 2. Dizdarević Meho izbavlja Zibru Pertić Alajbega, 3. Lika Mustajbeg dili mejdan sa primorskim banom, 4. Bosnić Mehmedaga i Popović Serdar.

— *Srpske narodne pjesme* na francuskom jeziku. „La Revue Slave“ u Parizu štampava prijevode naj boljih srpskih narodnih pjesama. Sad objelodanjuje zbirku pjesama o Kosovskom boju s historijom ovog boja i propasti srpskog carstva od Ivana Korjaka. Prijevod je dobar.

— *Srpske narodne pripovijetke*, skupio Ljubomir Vasiljević, trgovac u u Srpskim Šikuljama. Knjiga se nablavlja kod pisca u Srp. Šikuljama,

Puračić, Bosna. Neke su od njih izašle prje u „Vili“.

— *Pripovijetke Milana M. Delića*, saradnika „Bosanske Vile“, „Brankova Kola“ i „Srbobrana“. Delić je u Zagrebu započeo izdavati u sveskama svoje *Pripovijetke*. Prva je sveska već izašla i biće ih svega 20. Cijena je svakog sveska 30 para, ili zajedno 6 K. Delić nije novajlija u pripovijeci, jer ih je više objelodanio u napomenutim listovima. Preporučujemo nabavu ove njegove knjige.

— *Kopun*. Tadija P. Kostić preštapao je iz književnog lista ovu svoju pripovjetku u zasebnu knjigu u knjižari Đorda Munca u Nišu. B. V.

— *Zbirka primjera i pouka*. Napisao Nešo K. Stanić. Veliki Bečkerek. Št. Sv. Grčića. 1907. Cijena 1 K 20 p. To je zbirka različitih pripovijedaka, doživljaja, članaka jednog Crnogorca.

— „*Karagjorgje*“. istorijska drama, koja izlazi u „Bosanskoj Vili“ a napisao je Miloš Perović preštapava se u posebnoj knjizi. B. V.

— *Crnogorka*, istorijski spjev u 12 pjesama. Napisao Ljubomir A. Bulatović, učitelj u Mrkojevićima u Crnojgori. Cijena 1-20 K. U knjizi su opjevana sva crnogorska plemena i pojedini znameniti ljudi.

— *Istorija Bosne*. Paskal, koji je dulje vremena izdavao podliste „Iz prošlosti bosanske“ u „Srpskoj Riječi“ oštampaće ih u zasebnu knjigu. Ona će zauzimati oko 15 štampanih tabaka a stajaće samo 1 K 50 p. B. V.

— *Legende o Budi*. Izaći će nova knjiga Marka Dragovića pod naslovom „Sakija Munih“, u kojoj su legende o Budi i njegovoj nauci. Knjigu je napisao Šire a preveo Dragović

i štampao u crnogorskoj „Luči“. Cijena je knjizi 1 K ili dinar. B. V.

— *Šegrtska i praktična pedagogija*, od Gabrijana Kompejrea preveo Risto Ognjanović, učit. francuskog jezika u skopljanskoj učiteljskoj školi. Izdanje Zadužbine I. Kolarca. 1907. Cijena 3 din. Knjiga je pripuštena kao udžbenik i za školske knjižnice od srps. ministarstva za prosvjetu i crkvene poslove.

— *Narodna čitanka*, pouke o čuvanju i njegovanju zdravlja. Napisao dr. Dobrivoj Gr. Popović, ljekar. U Beogradu izdanje „Narodnih Novina“ 1907. Cijena 50 para din. Ova lijepa knjiga vrlo korisna za nauk, preporuča se svakomu, a osobito seljacima i zanatlijama.

— *Uputstvo za Ameriku*. — Kako se postaje građanin Amerike. — Zakoni i ustav Sjedinjenih država. Izdavao Savo Zechevich et C. Newyork. 1907.

— *Crnogorski slikar P. J. Poček*. Na balkanskoj izložbi u Londonu, u kojoj su učestvovali Srbija, Crna Gora i Bugarska i koja je zatvorena 6. oktobra, slikar Poček izložio je bio u paviljonu Crne Gore 108 svojih lijepih radova. Ovaj mladi crnogorski umjetnik i prije je postigao lijepa uspjeha na slikarskim izložbama u Rimu, Milanu i Sofiji. Između radova na Londonskoj izložbi napomenućemo: „Pompej“ u 30 slika u dva okvira, „Srpsko More“, „Romantički zaliv“ (Valdinos kod Ulcinja), „Jesen“ (predstavlja Ivanovu Halugu na Lovčenu), „Ulcinjnsko polje“ (panorama), „Naši spomenici“ (Lovčenski vrh), „Maslinada“, „Pristanište knjaginja Milene“ (kod Uleinja, ulaz s mora), „Pogled na Crnu Goru“ (s Lovčena); 23 slike predstavljaju

mnoge pejzaže iz raznih krajeva Crne Gore, „Glasonoša“, „Unutrašnjost jedne crkve“ (akvarel), „Due tipi montenegrini“, „Maj“ (bujnost u prirodi). Počekovi radovi predstavili su Crnu Goru kao kulturnu zemlju na polju slikarstva. Izložba Crne Gore, (za čije uređenje ima najveću zaslugu Engleskinja gospca. *Etidh Durham*, prijateljica Srba koja je naučila srpski) dopala se mnogo Englezima. B. k.

— *Nove slike u reljefu*. Akademski slikar i profesor srpske gimnazije u Skoplju *Anastas Bocarić* izradio je dva reljefa iz srpske historije. Jedna prikazuje kako je srpski guslar oslijepio, bila je izložena na balkanskoj izložbi.

Drugi reljef prikazuje momenat iz Kosovskog boja, kad Kosovka djevojka saznaje od Orlovića Pavla za katastrofu na Kosovu i stoga nosi natpis: „Onde pade Orloviću Pavle“. Ovo su bolji radovi Bocarićevi i on ih je pomnožio reprodukcijom. Cijena je svakoj slici 3 K. Slikama se može ukrasiti svoj dom.

— † *Gjorgje Krstić*. Umro je u Beogradu 24. oktobra Đ. Krstić, srpski akademski slikar. Rodio se 1851. god. u Staroj Kaniži. On je učio kao pitomac knjaza Milana na umjetničko-zanatskoj školi u Münchenu, pak na umjetničkoj akademiji u istom gradu, gdje je svršio 1881. god. Bio je osobito vrijedan kao crkveni slikar. Najznatnije su mu slike: „Sv. Savo blagosivlja Srpčad“ i „Pad Stalaća“.

— *G. Valentin Čipiko*, glavar željezničke stanice u Gružu, dobio je od Knjaza Nikole Danilov viteški red.

Nove knjige. - Нове књиге.

— *Sabrane pripovijetke Mihaila M. Delića*. Zagreb 1907. Štamp. Mile Maravića. Cijena 30 para.

— *Smilje i Kovilje*. Dječije i mlađićke pjesme od čika Grge. Nameњene Srpčićima i Srpkinjama. 1907. Cijena 70 para.

— *Hodža Murad-i Milij*. Na razvalinama Srpskoga carstva. Živa slika po slici A. Bocarića. Beograd. Štamp. „N. Pokreta“. 1907.

— *K. Stanić*. Zbirka primjera i puka. V. Bečkerek. Sv. Grčić. 1907. Cijena 1 K 20 p.

— *Svetozar Manojlović*. Šaroperke. 12 str. 112. Beč. 1907. To je zbirka pjesama, o kojoj B. k. tvrdi da je bez zrna poezije.

— *Srpska Škola*. Pedag. knjiž. list. Sarajevo. Sv. III. 10. novembra 1907.

— „*Srbobran*“, srpski kalendar za prestupnu god. 1908. Zagreb. Ovaj kalendar ima 52 slike a stoji 1 K.

— *Sveta braća: Kirilo i Metodije i Boris-Mihajlo*. Napisao D. Miković iguman, preštampano iz kalendara „Srbobrana“ za 1908. god. Cijena 20 p. Srp. štamp. u Zagrebu. 1907.

— *Cijenik tamburaških muzikalija* izdala I. sisačka tvornica tambura J. Stjepušića u Sisku. 1907. Dobiva se od tvrdke besplatno.

— *G. Sabalich*. La Dalmazia nei commerci della Serenissima (Dalmacija u saobraćaju Mletaka.) Zara (Zadar). Tip. (Štamp.) Vitaliani. 1907.

Književni oglas.

— *Svačić 1908*. Stigao nam je ovaj naš stari znanac i dočekivani gost,

kalendar „Svačić“ za prestupnu godinu 1908. u ukusnu ruhu, dolazi nam, da nas podsjeti na otudeni nam još glavni grad srpske i hrvatske Dalmacije, na talijanski Zadar. Sjeća nas da onde gospoduje Talijanac i da se Hrvati i Srbi onde osjećaju potišteni. Nu zatarski Srbi i Hrvati ne daju se. Svjedoči nam to i „Svačić“, koji na prvoj strani javlja, da mu je čist prihod namijenjen mladoj hrvatskoj i srpskoj sirotinji, toj našoj uzdanici, koja uči u Zadru. Kad i ne bi „Svačić“ svojim biranim sadržajem bio lijep i dobar naš kalendar, sama svrha njegova izlaženja obvezuje sve prave rodoljube, da ga nabave.

Osim običnog kalendarija i skrižaljke, poštanskih tarifa, sajmovia itd. nalazimo „Mjestopisni imenik“ (Repertorij), koji osobito dobro dolazi našim oblastima, uredima, odvjetnicima i trgovcima. Književni dio je obilan i dobar. Ima i devet prekrasnih umjetničkih priloga, devet zaista uspješnih reprodukcija izabranih slika našeg Vidovića, koje su njegova remekdjela. Ove su reprodukcije izradene savršeno u „Dioničkoj tiskari“ u Zagrebu koja je prvi zavod ove vrste u našim zapadnim zemljama, te nadomješta zavode u tudini.

Književni mu je dio ovaj: I. Dinko Sirovica: 30. travnja; Gorski Mihael: Pjesnikova autobiografija; Heine-Begović: Sjeverno more (Die Nordsee); Ivakić Joza: Mlada žena; Lavrić Božo: Emanuel Vidović; Nazor Vladimir: Otmica djevojaka; Iva Rod: Vrapčeva osveta; Iva Rod: Kad se okusio zelene grane; Horwat Rudolf dr.: Ban Đuro Zrinjski; Ilešić Fran dr.: O narodnom pokretu u Dalmaciji godine 1848-9.; Kostelić Adam: Posjedni čin; Magjer R. F.: Na majuru; Drapezynski;

Vladimir dr.: O proricanju vremena; Boreli gr. Vanda: Na balkonu; Katalinić-Jeretov Rik: Brodarica; Tucić Srgjan: Narcis; Onyszkiowicz Josip: Što je mati donijela kapralija; Z. B. Pijin: Ljepota snage; Dalmatinski zastupnici na carevinskom vijeću (sa 11 slika zastupnika); Prošla godina doma i vani.

Toliko svrha koliko sadržaj „Svačića“ preporučuje njegovu nabavu.

(Cijena mu je samo K 1'20, a dobiva se u svim knjižarama. Tko ga želi izravno naručiti kod „Hrvatske knjižarnice“ u Zadru neka priloži još 30 para za poštarinu. Novac šalje se unaprijed, jer pošiljke pouzećem dolaze mnogo više stajati.)

Operetno društvo u Bondinom pozorištu u Dubrovniku. Nastavljalo je svoje predstave ponavljajući prijašnje; posljednja predstava biće 2 decembra.

Sokolstvo. — Соколство.

— *Dušan Silni u Bihaću.* Dne 2. oktobra 1907. održala se glavna skup-

ština za izbor upravnog i nadzornog odbora. Naj prije je govorio prevremeni starješina *Živko Nježić*, pak su birani odbori i za starješinu izabran je *Todor Bosnić* trgovac. Za učitelja je izabran Mihajlo Popović, srp. učitelj.

— *Savez viteških društava „Dušan Silni“ u Biogradu* imao je glavnu saveznu skupštinu 21. novembra o. g. sa dnevnim redom ustanovljenim u pravilima. Toga je dana biogradski „Dušan Silni“ slavio svoju krsnu slavu.

— *Hrvatsko Sokolstvo.* Sada se hrvatska sokolska društva u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji udružuju u župe i drže se skupštine za koustituisanje ovih župa. Za starješinu *Fonove* (zagrebačke) župe izabran je *Dr. Franjo Bučar*, urednik „Hrv. Sokola“.

Razno.

Olimpijske igre biće 1908. godine u Londonu.

СПОМЕНИЦИ ДУБРОВАЧКИ

објелодањује А. ВУЧЕТИЋ.

15. Кадија Новски фебруара мјесеца 1500. пише Дубровчанима да треба да купе свиту за цара, јер је овај то заповиедио нарочитијем писмом управљенијем њему у другијем, писанијем Дубровчанима. Дубровчани стога имали би купити за 10 „мауна“ и 20 „галија“ 4320 аршина, Он моли Дубровчане да му заину новаца, јер цар хоће да му Новски Турци даду од Новске сланице; али да они од ње немаду ни аспре, јер је дубровачка сва сô. Кад продаду сô, да ће им вратити зајам. Моли да му одговоре, јер би им послао слуги Мустабегову, који би им донио и односни хућум.

16 Херцегнови, како се види из прајашњег и овог писма, бјеше под турском власти. Хатић ефендија и Пир Мухамед Челебија бјеху турски заповједници овог града и љети 1590. године наумише доћи за један посао у Дубровник. Они су имали под собом два диздара: Балиагу и Арматагу, који су их у велике штотвали. Зато ова двојица управе Дубровчанима 1. јула 1590. писмо, којим њима нај топлије препоручују своје господаре Хатипа и Пира.

17. Писмо диздара новских Балиаге и његових другова властели дубровачкој 12. фебруара 1593. доказује да су онда Дубровчани живјели у пријатељству с турским властима у Боки Которској. Мухамед Хатип, ефендија градски и старјешина диздара новскијех, Балиаге, Хасанаге и Ахмедаге, имао је доћи у Дубровник. Зато диздари позивљући се на пријатељство Дубровчана према њему и Турцима, а Мухамеда Хатипа према Дубровнику, препоручују Дубровчанина овог свог старјешину.

18. Писмо старичице Хасан Азији без надневка и мјеста, које је писано по прилици 17. вијека на малом листићу папира, врло је занимиво са стране језика и слога, јер, изостављајући неке нетачности, писано је врло правилно а сложено је тако лијепо, да треба да му се дивимо и да га узмемо као риједак узор лијепог писања у прози прошлих вјекова.

Старичица овим писмом моли Хасана Азију да опрости једног човјека, који није крив, за којег су молили и кнезови и много добрих људи.

При концу писма каже да су сада дукати јефтине.

19. Писмо Гашпара Пшеничића и Јурја, поклисара Клишких, Дујму кнезу у Клис и клишкој властели из Дринопоља у уторак пред св. Миховилом без датума знаменито је, јер доказује да је из доба, кад је Клис имао своју управу. То је било онда, кад су Клишани имали свога кнеза Дујма и своју властелу. Клишани бјеху послали своја два посланика, Гашпара Пшеничића и Јурја, санцаку херцеговачкому. Ова двојица пишу кнезу Дујму и властели Клишкој у Клис мало прије 29. септембра (у уторник пред св. Миховилом), да су их задржали код паше Босанскога у Дринопољу, јер су њему били предати. Они су дознали да Турци мисле ударити на Клис и свјетују их да учине што и Пољичани. Не знаду, хоће ли их задржати још даље. Гашпар Пшеничић, кад је писао ово писмо, бјеше здрав; али Јурај бјеше поболио „францом“.

20. Знаменито је писмо од 19. јануара 1604. писано у Равноме. Рекло би се да су године 1603-4 по Херцеговини кнезови и старјешине мјеста дошли у зборове или скупштине да одлуче има ли се дати каква помоћ краљу (?) угарском (у) и да му пошаљу одасланика, који би му то навјестио. То се бистро разумије из овог списка, јер је у њему забиљежено да се кнезови и други људи цијелога Попова и другога краја састадоше на сабор у Равному 19. јануара, како што се било учинило и друговдје по земљи. Ту бјеху сакупљени и Православни и Мухамеданци и Католици, те одлучише да ће краљу послати (фрањевца) фра Доминика Андријашевића поруком да ће служити краља (?), нетом им буде могуће без невјерства царства. О тој одлуци направљено је писмо и потписано је од свакога назочника намјером да одлука буде очита цијелој земљи. Исправа је на дну преко потписа отпарана; стога се не могу читати сви потписи. Читљиви су само ови: Хусеин Спахић, Стјепан Милорадовић, Јован Николић, Иван Павловић, Раић Ивановић, Милемлад Ведовић, Матија Шокордић. Ово је било доба владања Рудолфова у Монархији.